

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

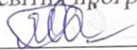
ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА ФІНАНСОВИХ РИНКІВ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЄКТ)

на тему: «ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ
БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ»

Здобувача вищої освіти II рівня, II курсу, ФМБ-23-1 групи,
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»,
освітня програма «Управління процесами у сфері банківського бізнесу»

(підпис)

Ярошовець Олександр Сергійович
(прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник
(підпис)

Береславська Олена Іванівна, д.е.н., професор
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Керівник освітньо-професійної
програми
(підпис)

Береславська Олена Іванівна, д.е.н., професор

Допущено до захисту за рішенням кафедри фінансових ринків та технологій
протокол від «16» 01 2025 № 11

Завідувач кафедри

Береславська Олена Іванівна, д.е.н., професор

Ірпінь – 2025

Реєстрація № 7

05.02.2025р

(дата)

(підпис відповідальної особи)

Результати перевірки

до запису на доопрацювання

29.01.2025р

(дата)

(підпис)

Результат захисту

94 (оцінка)

05.02.2025р

(дата)

(підпис)

Голова комісії:

(підпис)

Гришавська О.І.
(ініціали, прізвище)

Члени комісії:

(підпис)

(підпис)

Балашова А.А.
(ініціали, прізвище)

Парматівський О.В.
(ініціали, прізвище)

Киселенко Л.К.
(ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії, членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	від 0 до 10	9		05.02.2025р. Берешівська Д.В.
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		Болдובה А.А.
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	24		Пернар'вський О.В.
4. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	9		Підсоломна Л.Г.
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	47		Тришостка І.О.
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	94		

Оцінювання кваліфікаційної роботи науковим керівником - 47 балів.

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
94	A	5 (відмінно)	05.02.2025р.	Берешівська Д.В. Болдובה А.А. Пернар'вський О.В. Підсоломна Л.Г. Тришостка І.О.

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

Факультет фінансів та цифрових технологій

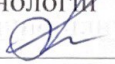
Кафедра фінансових ринків та технологій

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Освітня програма «Управління процесами у сфері банківського бізнесу»

Затверджую

Завідувач кафедри фінансових ринків
та технологій

 Олена БЕРЕСЛАВСЬКА

« 12 » листопада 2023

Завдання на кваліфікаційну роботу (проект)

здобувачу вищої освіти

Ярошовець Олександр Сергійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи (проекту)

Особливості функціонування банківського сектора України в умовах воєнного стану

Затверджена наказом ректора від 26.12.2023 р. № 1732

2. Строк здачі закінченої роботи 30.10.2024 р.

3. Мета роботи дослідження теоретичних і практичних особливостей діяльності банківського сектора України в умовах воєнного стану та визначення основних чинників впливу на її ефективність

4. Об'єкт дослідження економічні відносини банківських установ в процесі взаємодії на фінансовому ринку в умовах воєнного стану

5. Предмет дослідження особливості функціонування банківського сектора України.

Орієнтована база дослідження є вітчизняний банківський сектор в умовах воєнного стану

6. Вихідні дані до роботи Статистичні дані та інформація з офіційного сайту НБУ, законодавчі зміни і закони з сайту zakon.rada наукові роботи та статті, матеріали наукових конференцій навчальні посібники

7. Перелік графічного матеріалу вступ, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, що налічує _____ найменування та _____ додатків на _____ сторінках. Основний зміст дипломної роботи викладений на _____ сторінках, містить _____ таблиць, _____ рисунків. Загальний обсяг роботи

складає сторінки

8. Зміст випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи (перелік питань кожним розділом)

Вступ, розділ 1 теоретичні основи функціонування банківського сектору України 1.1 характеристика банківського сектора України 1.2 особливості банківського регулювання та нагляду за Базельськими вимогами 2 діяльності банківського сектору України в умовах воєнного стану 2.1 сучасного стану банківського сектору України 2.2 аналіз ефективності діяльності банківського сектору України в умовах воєнного стану, удосконалення функціонування банківського сектору України в умовах воєнного стану, висновки, список використаних джерел

9. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1	2	3	4
1	Підготовка 100 % кваліфікаційної роботи та подання її на перевірку науковому керівнику	30.10.2024 р.	30.10.2024 р.
2	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника та подання її на повторну перевірку керівнику	15.11.2024 р.	15.11.2024 р.
3	Попередній захист кваліфікаційної роботи	16-30.12.2024 р.	28.12.2024 р.
4	Отримання відгуку наукового керівника кваліфікаційної роботи	11-16.12.2024 р.	15.12.2024 р.
5	Рецензування кваліфікаційної роботи	02-10.01.2025 р.	10.01.2025 р.
6	Надання кваліфікаційної роботи для перевірки на плагіат	18.11.2024 р.- 12.12.2024 р.	12.12.2024 р.
7	ЗАХИСТ	05. 02.2025 р.	05.02.2025 р.

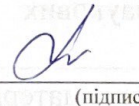
10. Дата видачі завдання 15.12.2023 р.

11. Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проекту)

(підпис)

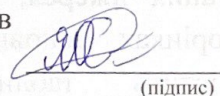
Береславська О.І.
(прізвище, ініціали)

12. Гарант освітньо-професійної програми

(підпис)

Береславська О.І.
(прізвище, ініціали)

13. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти

(підпис)

Ярошовець О.С.
(прізвище, ініціали)

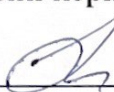
Відгук наукового керівника кваліфікаційної роботи (проєкту)

Кваліфікаційна робота студента групи ФВМ-23-1 Дрошовця О. на тему «Особливості функціонування банківського сектору України в умовах воєнного стану» є актуальним дослідженням, в якому розкриваються особливості та прикладні аспекти функціонування банківського сектору України. Студентом узято не тільки банківський сектор в умовах воєнного стану.

За результатами дослідження запропоновано конкретні узагальнення функціонування банківського сектору України в умовах воєнного стану.

Висновки роботи Дрошовця О. заслуговують на подальшу увагу.

Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проєкту)

(підпис)

15.12.2024 р.
(дата)

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу (проєкт)

Кваліфікаційна робота (проєкт) здобувача вищої освіти

Дрошовця О.С.
(прізвище, ініціали)

після попереднього захисту розглянута на засіданні кафедри, протокол від «10» грудня 2024 № 10 допущена/не допущена до захисту на екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри
(підпис)

Дрошовська О.І.
(прізвище, ініціали)

РЕЦЕНЗІЯ

На кваліфікаційну роботу (проект)

Здобувача вищої освіти Державного податкову університету

Ярошовець Олександр Сергійович

Тема: «Особливості функціонування банківського сектора України в умовах воєнного стану»

Автором було висвітлено особливості функціонування банківського сектора України в умовах воєнного стану. Тому дослідження фінансової стабільності банківської системи України в умовах військового стану є насувною задачею, спрямованою на визначення стратегій та заходів для забезпечення функціонування банківського сектора України в умовах воєнного стану. Дослідження фінансової стабільності банківської системи України є актуальним завданням, яке вимагає подальшого аналізу та досліджень для забезпечення стійкості фінансового сектору і підтримки економічного розвитку країни. Робота глибоко досліджує проблеми, які виникають у банківській системі та визначає шляхи для їх подолання.

Важливо відзначити, що Ярошовець О.С. вдало врахував новітні досягнення в галузі фінансів та банківської справи, використавши високі стандарти дослідження. В роботі розкрито сутність фінансової стабільності банківської системи, її вплив на економіку країни та можливі методи забезпечення. Зокрема, наукова новизна роботи полягає в оцінці сучасного стану банківського сектору України аналіз ефективності діяльності банківського сектору України в умовах воєнного стану.

Робота також успішно ідентифікує основні шляхи удосконалення фінансової стабільності, роблячи обґрунтовані висновки та рекомендації для подальших досліджень у цьому напрямку. Чітка структура та логічний виклад матеріалу роблять роботу доступною та зрозумілою для читача.

Кваліфікаційна Ярошовця О.С. є самостійним науковим дослідженням. Тема роботи повністю розкрита, поставлена мета досягнута, вирішені поставлені завдання. Зміст кваліфікаційної роботи вказує на гарну обізнаність студента з

даної проблеми. Простежується ретельна робота автора по кожному розділу роботи. Отримані результати мають теоретичне і практичне значення для практики роботи для забезпечення фінансової стабільності банківської системи України. Дослідження є оригінальним, завершеним, відповідає вимогам, що ставляться до робіт такого типу, а її автор Ярошовець О.С. при умові успішного захисту, заслуговує на позитивну оцінку

Недоліків у роботі на тему «Особливості функціонування банківського сектора України в умовах воєнного стану» не виявлено.

Загальний висновок полягає в тому, що дипломна робота с вагомим внеском в дослідження проблеми фінансової стабільності банківської системи України та визначає перспективи подальших наукових досліджень у даній галузі.

Рецензія

«31» січня 2024

*Від керівного
В 10026/051
Визначена
Рекаса Р.В.
М.Н.С.*

ВСТУП.....

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ.....

1.1. Характеристика банківського сектору України.....

1.2. Особливості банківського регулювання та нагляду за Базельськими вимогами.....

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....

2.1. Оцінка сучасного стану банківського сектору України.....

2.2. Аналіз ефективності діяльності банківського сектору України в умовах воєнного стану.....

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....

ВИСНОВКИ.....

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....

ВСТУП

В сучасних умовах розвитку українського суспільства, коли воно функціонує в умовах воєнного стану, функціонування банківського сектору постійно перебуває під впливом негативних процесів, зумовлених війною. Банківський сектор зазвичай є одним з найбільш вразливих в умовах воєнного стану, тому перед банками виникли значні виклики з початку війни. Банківські установи постали перед фактом потреби діяти в нових умовах, залучати клієнтів, проводити фінансові операції та реагувати на ризики часто у формажорних обставинах. Такий стан справ потребує глибокого дослідження причин та наслідків виникнення непередбачених ситуацій у банківському секторі, зважаючи на сучасні трансформаційні зміни та обґрунтування перспектив його розвитку на майбутнє

Тому для досягнення основної мети – забезпечення стабільності функціонування банківського сектору потрібна своєчасна та обґрунтована діагностика його стану з метою визначення подальших напрямів розвитку.

Метою дослідження є особливості функціонування банківського сектора України та оцінка його ефективності в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Освітлення проблеми дослідження сучасного стану та факторів впливу на вітчизняну банківську систему розглядали наступні вітчизняні науковці та практики: С. Діденко, О. Еркес, Г. Забчук, О. Іващук, Тимошик Н.О. Калита, А. Пишний, Т. Сундук. Дані науковці досліджували проблематику функціонування банківського сектору в умовах воєнного стану, вивчають специфіку банківського бізнесу України в умовах війни та принципи її діяльності.

Метою роботи є дослідження теоретичних і практичних особливостей діяльності банківського сектору України в умовах воєнного стану та визначення основних чинників впливу на її ефективність.

Для досягнення поставленої мети було визначено ряд наступних завдань:

- охарактеризувати банківський сектор України;
- дослідити особливості банківського регулювання та нагляду банківської системи за Базельськими вимогами;
- здійснити оцінку сучасного стану банківського сектору України;
- проаналізувати ефективність діяльності банківського сектору України в умовах воєнного стану;
- визначити напрямки удосконалення функціонування банківського сектору України в умовах воєнного стану.

Об'єктом дослідження є економічні відносини банківських установ в процесі взаємодії на фінансовому ринку в умовах воєнного стану.

Предметом дослідження є особливості функціонування банківського сектору України.

Методи дослідження. В процесі дослідження тематики дипломної роботи для досягнення поставленої мети використовувалися як загальнонаукові, так і спеціальні методи пізнання. Під час дослідження законодавчої бази з банківської системи використано метод системного аналізу. У процесі взаємодії вітчизняних банків у банківському секторі використано метод узагальнення. Під час аналізу закордонного досвіду в процесі вивчення специфіки банківських систем використано метод порівняння.

Базою дослідження є вітчизняний банківський сектор в умовах воєнного стану.

Науково-практична значимість одержаних результатів полягає в тому, що дане практичне дослідження підвищує актуальність і цінність досліджувальної проблематики для фахівців у банківському секторі. В процесі подальших досліджень варто забезпечити адаптацію рекомендацій у вигляді вивчення закордонного досвіду та впровадження його у вітчизняну практику.

Структура та обсяг магістерської роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, що налічує ____ найменування та ____ додатків на

__сторінках. Основний зміст дипломної роботи викладений на __ сторінках, містить __ таблиць, __рисунків. Загальний обсяг роботи складає __сторінки

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

1.1. Характеристика банківського сектору України

На сьогоднішній день банки у зв'язку зі специфікою своєї діяльності займають одне з особливих місць в ринковій економіці та значно впливають на розвиток суспільства і економіки країни. Банки, як основні фінансові установи, відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності економіки, кредитуванні бізнесу та громадян, а також у стимулюванні інвестиційної активності. Однак, виклики, пов'язані з військово-політичною ситуацією, дійсно посилюють тиск на фінансову систему країни. Військово-політична ситуація, попри її негативний вплив, стимулює банки до інновацій та пошуку нових шляхів забезпечення конкурентоспроможності. Важливою залишається підтримка з боку держави та міжнародних партнерів для зміцнення фінансової системи України.

Банківська система виконує також стабілізаційну функцію, тобто функцію, що забезпечує стабільність банківської діяльності та грошового ринку. Його захист забезпечується шляхом прийняття законів, інших нормативних актів та створення механізму контролю та нагляду за діяльністю банків. Емісія грошей є основою роботи грошово-кредитної політики, і ця функція напряду впливає на регулювання обсягу грошової маси в обігу. НБУ як головна установа банківської системи здійснює емісію національної валюти - гривні. Водночас він регулює обсяг грошової маси через проведення операцій на відкритому ринку (купівля/продаж державних цінних паперів); зміну облікової ставки, що впливає на вартість кредитів для комерційних банків; регулювання норм обов'язкових резервів банків, що впливає на доступну грошову масу для кредитування.

Комерційні банки відіграють ключову роль в забезпеченні вторинної емісії грошей через надання кредитів. У процесі мультиплікації банківських депозитів створюються нові гроші, що сприяє зростанню обсягу грошової маси

в економіці. Наприклад, кредитування підприємств дозволяє збільшувати інвестиційну та споживчу активність.

В умовах війни емісійна функція НБУ стала ключовою для фінансування державного бюджету, зокрема військових витрат. Проте це вимагає чіткого балансу, щоб уникнути надмірного зростання інфляції.

Перетворювальна функція також зберігає свою актуальність, але її реалізація значно ускладнена через обмеженість ресурсів і високий рівень ризиків. Для забезпечення її ефективності держава та міжнародні партнери активно підтримують банківський сектор шляхом надання кредитних гарантій і фінансуванням програм відновлення економіки.

Таким чином, ці функції залишаються основоположними для роботи банківської системи України, навіть в умовах війни, і сприяють збереженню її стійкості.

О. В. Дзюблюк стверджував, що: «банківська система – це сукупність усіх банків країни, які взаємодіють між собою, підпорядковуючись установленим правилам і нормам ведення банківської справи з метою підтримки можливостей для ефективного грошово-кредитного регулювання економіки, стабільної активності банківських установ» [8].

О. А. Костюченко трактує банківську систему як: «розгалужений комплекс банків, банківських інститутів, фінансово-кредитних установ, що діють у межах єдиного фінансово-кредитного механізму на чолі з центральним банком і йому підпорядковуються» [12].

М. І. Савлук розкриває поняття банківської системи як: «законодавчо визначене, чітко структуроване сполучення фінансових посередників грошового ринку, які займаються банківською діяльністю» [24].

Банківська система виконує низку важливих функцій (рис 1.1), які сприяють стабільності та ефективності економіки. Основними функціями банківської системи є: трансформаційна, емісійна та стабілізаційна.

Трансформаційна функція	•Виконуючи роль посередника, банківська система залучає вільні кошти одних суб'єктів господарювання, трансформуює їх за строками, розміром, регіоном, ступенем ризику і перетворює їх у позиковий капітал
Емісійна функція	•Банківські установи здійснюють створення платіжних засобів. Якщо центральний банк має монопольне право на емісію готівкових коштів, то випуск кредитних коштів здійснюють банки як першого, так і другого рівня
Стабілізаційна функція	•Впровадження низки законів та інших нормативних актів, які регулюють діяльність усіх компонентів банківської системи – від центрального банку до спеціалізованих комерційних банків. Також це передбачає розробку та впровадження ефективного механізму контролю та нагляду за дотриманням цих законів і функціонуванням банків загалом

Рис. 1.1 Функції банківської системи

Джерело: складено на основі [6; 16]

Варто відзначити, що банківська система є одним з найважливіших елементів фінансової системи будь-якої країни. Вона виконує важливу роль у забезпеченні стабільності та ефективності економіки, сприяє збереженню і примноженню капіталу, забезпечуючи взаємодію між різними секторами економіки.

Сьогодні особливу увагу приділяють адаптації банків до нових умов функціонування. Банки, як ключові гравці банківського сектору впливають на:

- на підвищення рівня безпеки банківських операцій впливає ряд чинників, такий чинник в умовах війни, як кіберзагрози стали серйозним викликом для банківської інфраструктури;
- банки активно інвестують у розвиток онлайн-банкінгу, щоб забезпечити доступ клієнтів до послуг навіть в умовах нестабільності, розвивають надання цифрових послуг;
- зростаючий дефіцит бюджету та скорочення ділової активності вимагають від банків нових підходів до фінансування економіки, зокрема

підтримки малого та середнього бізнесу та адаптації кредитної політики до реалій сьогодення;

- вітчизняні банки активно залучають ресурси від міжнародних донорів та організацій для стабілізації економіки та відновлення інфраструктури, а також активно проводять роботу з міжнародними фінансовими партнерами.

Дійсно, в умовах воєнного стану науковці приділяють особливу увагу дослідженню банківської системи України, враховуючи її адаптацію до надзвичайних умов функціонування. Основні напрями таких досліджень охоплюють аналіз принципів організації банківської діяльності, специфіку роботи банків у кризових умовах та обґрунтування ефективних рішень для забезпечення стабільності банківської системи.

Основні принципи, що розглядаються в наукових працях, включають:

1. Принцип безпеки. Забезпечення захисту фінансових даних, активів банків та клієнтів у часи підвищених ризиків, зокрема кіберзагроз.
2. Принцип адаптивності. Гнучкість банківської системи щодо нових викликів, таких як перебої в роботі інфраструктури, евакуація персоналу, мобілізація ресурсів.
3. Принцип ліквідності. Забезпечення доступу до достатніх фінансових ресурсів для підтримки стабільності банківського сектору та економіки.
4. Принцип партнерства. Співпраця з міжнародними фінансовими організаціями, урядом та бізнесом для залучення додаткових інвестицій та фінансової підтримки.
5. Принцип цифровізації. Розвиток дистанційних сервісів та електронних послуг, що дозволяє банкам ефективно працювати навіть у зоні активних бойових дій.

Варто відзначити діяльність банківського сектору та відзначити його особливості функціонування в умовах війни:

- Кредитна політика. Банки вимушені переглядати умови кредитування, зокрема впроваджувати програми реструктуризації боргів.

- Підтримка клієнтів. Надання пільгових умов для бізнесу та населення, які постраждали від війни.
- Фінансування державних потреб. Банки відіграють ключову роль у фінансуванні оборонних витрат та гуманітарних програм.
- Робота з ризиками. Систематизація ризик-менеджменту для зменшення негативного впливу економічної кризи.

Науковці також пропонують шляхи вирішення основних дилем, таких як необхідність збалансування між підтримкою ліквідності банків та їхньою кредитною активністю, адаптація регуляторної політики до воєнних умов, а також формування довіри клієнтів до банківської системи.

Завдяки комплексному підходу до досліджень та впровадженню інноваційних рішень український банківський сектор демонструє стійкість і здатність до адаптації в умовах війни.

Воєнний стан суттєво вплинув на функціонування банківського сектору України, що стало наслідком низки викликів, таких як зниження платоспроможності населення, скорочення економічної активності, порушення логістики та ризику, пов'язані з безпекою. Проте, незважаючи на складнощі, банківська система змогла продемонструвати стійкість завдяки використанню ключових принципів діяльності, які допомагають підтримувати її стабільність навіть у кризових умовах.

Банківський сектор України та регулятор, зокрема, досить швидко реагують на нові виклики:

- Створюються державні програми в підтримку бізнесу, такі як пільгове кредитування та гранти для підприємств, які працюють у стратегічних галузях.
- Застосовується зміцнення резервів для покриття можливих збитків через невиконання кредитних зобов'язань.
- Впроваджуються механізми швидкого відновлення діяльності в зонах, що звільняються від окупації.

У цілому, банки стали не лише фінансовими установами, але й важливими учасниками відновлення економіки та забезпечення соціальної стабільності. Їхня діяльність у кризових умовах демонструє високу ступінь мобільності та здатність до швидкого реагування на виклики.

Дійсно, в умовах війни держава була змушена оперативно реагувати на виклики, які постали перед банківським сектором, щоб зберегти його стабільність та забезпечити підтримку економіки. З початку воєнного стану в Україні було впроваджено низку важливих заходів, спрямованих на оптимізацію роботи банківської системи та захист інтересів її учасників.

Державою та НБУ було впроваджено ряд ключових заходів для збереження стабільності банківського сектору [17;21]:

1. Обмеження руху капіталу. Для уникнення фінансових спекуляцій та збереження стабільності валютного ринку були запроваджені обмеження на операції з іноземною валютою. Наприклад, НБУ (Національний банк України) встановив жорсткі правила щодо купівлі валюти, транскордонних платежів і валютних операцій.
2. Фіксація обмінного курсу. Національний банк на початку війни зафіксував офіційний курс гривні до долара США для зниження паніки на валютному ринку та стабілізації цінової ситуації.
3. Підтримка ліквідності банків. НБУ впровадив спеціальні інструменти підтримки банківської ліквідності, такі як довгострокові кредити рефінансування. Це дало змогу банкам мати доступ до необхідних ресурсів у кризових умовах.
4. Реструктуризація кредитів. Держава зобов'язала банки запровадити програми кредитних канікул для фізичних осіб і бізнесу, які постраждали від війни. Це дозволило позичальникам уникнути додаткового фінансового тиску.
5. Підтримка малого та середнього бізнесу. Уряд ініціював програми компенсації відсоткових ставок за кредитами для підприємців, таких як

програма "5-7-9%", що допомогло бізнесу отримувати доступне фінансування в умовах воєнного стану.

6. Міжнародна фінансова підтримка. Україна активно співпрацювала з міжнародними організаціями, такими як МВФ, ЄБРР, Світовий банк, для залучення фінансової допомоги та грантових коштів для стабілізації банківського сектору та економіки в цілому.
7. Захист вкладів населення. Було ухвалено законодавчі ініціативи, які гарантують 100% захист банківських вкладів фізичних осіб на період воєнного стану. Це суттєво зміцнило довіру громадян до банківської системи.
8. Посилення кібербезпеки. Уряд та НБУ разом із банківськими установами впровадили заходи для захисту фінансової інфраструктури від кіберзагроз, які значно зросли під час війни.
9. Цифровізація банківських послуг. Активний розвиток електронних сервісів, таких як мобільні додатки та онлайн-банкінг, дозволив клієнтам отримувати доступ до фінансових послуг навіть у зонах активних бойових дій.
10. Мораторій на стягнення майна. Для підтримки позичальників, які опинилися в складній ситуації через війну, було запроваджено тимчасовий мораторій на примусове стягнення майна за кредитними договорами.

Перераховані заходи дозволили мінімізувати негативний вплив воєнного стану на банківську систему, зберегти її працездатність і довіру клієнтів. Хоча виклики залишаються, адаптивність банківського сектору України та підтримка з боку держави стали запорукою його стійкості.

Так, Регулятором було прийнято Постанову «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» №18 від 24 лютого 2022 року, яка визначає основний порядок роботи банків в умовах війни [28]. Постанова Правління НБУ №18 від 24 лютого 2022 року, ухвалена одразу після початку повномасштабної війни, стала фундаментальним документом для забезпечення

безперервності роботи банків. Законом №2120-IX від 15.03.2022 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» [25] було внесено ряд змін, а саме в кредитуванні Закон змінив правила надання послуг з кредитування, включаючи впровадження програм реструктуризації боргів для позичальників, які постраждали через війну. Банки отримали можливість пропонувати "кредитні канікули" для фізичних осіб та бізнесу. Для підтримки бізнесу законодавчо передбачено створення умов для кредитування малого та середнього бізнесу, що сприяло збереженню економічної активності. Для посилення податкового регулювання було внесено зміни до Податкового кодексу України, що забезпечили додаткові пільги для підприємств і громадян у воєнний період, а також підтримку банків у питаннях нарахування податків [25].

У сучасних умовах України, зокрема під час війни, НБУ активно використовує емісійну функцію для фінансування критичних потреб держави. Водночас ця діяльність контролюється, щоб уникнути інфляційного тиску.

Глобалізація значно впливає на банківські системи, трансформуючи їхню структуру, функціональні особливості та роль у світовій економіці. Ці процеси не тільки змінюють характер діяльності банків, але й створюють нові виклики та можливості для їхнього розвитку. У світі з'являються потужні міжнародні банківські групи, які працюють у різних країнах і здійснюють управління величезними потоками капіталу. Такі інститути, як JPMorgan Chase, HSBC, Deutsche Bank, мають значний вплив на глобальні фінансові ринки та можуть визначати напрями економічного розвитку окремих країн через кредитування, інвестиції та управління активами. Глобалізація стимулює створення єдиних фінансових ринків, що спрощує перетік капіталу між країнами. Це дає змогу банкам залучати ресурси з різних куточків світу та фінансувати масштабні міжнародні проєкти. Поширення глобальних інформаційних технологій, таких як фінтех, блокчейн, системи електронних платежів, дозволяє банкам автоматизувати операції, забезпечувати миттєві трансакції та знижувати

операційні витрати. Глобалізація фінансових технологій стирає кордони між банками та клієнтами, надаючи можливість доступу до послуг у будь-якій точці світу [29].

Українські банки активно співпрацюють з міжнародними фінансовими організаціями та інвесторами, залучаючи капітал для розвитку економіки. Важливим є і входження міжнародних банків на український ринок, що сприяє зростанню конкуренції та впровадженню сучасних стандартів обслуговування. Вимоги до дотримання стандартів Базеля III, FATCA (податковий контроль за рахунками американських резидентів), а також рекомендацій МВФ вимагають від України гармонізувати національне банківське законодавство зі світовими стандартами. Зважаючи на економічні та військові виклики, перед Україною стоїть завдання зміцнення фінансової стабільності банківської системи. Інтеграція до глобальних ринків може як покращити доступ до капіталу, так і підвищити вразливість до глобальних фінансових криз.

Процеси глобалізації формують нові реалії для банківських систем світу, зокрема для України. Хоча вони відкривають доступ до нових ресурсів, технологій та ринків, одночасно створюються нові виклики, такі як необхідність адаптації до жорсткішої конкуренції, дотримання міжнародних стандартів та управління глобальними ризиками. Від того, наскільки успішно банківські системи адаптуються до цих змін, залежить не тільки їхнє майбутнє, а й економічний розвиток держав загалом.

Впровадження положень «Угоди про асоціацію між ЄС та Україною» є важливим етапом реформування банківської системи України, і діяльність Національного банку України (НБУ) у цій сфері має стратегічне значення. Ці заходи спрямовані на гармонізацію українського фінансового сектору з європейськими стандартами, що є невід'ємною частиною процесу європейської інтеграції країни. НБУ активно працює над впровадженням норм, передбачених директивами та регламентами Європейського Союзу, зокрема директива CRD IV (щодо капітальних вимог і управління ризиками банків); Базель III

(стандарти регулювання ліквідності, капіталу та управління ризиками); Правила щодо захисту прав споживачів фінансових послуг [33].

В рамках угоди включена реформа банківського нагляду у рамках євроінтеграції НБУ запровадив ризик-орієнтований підхід до банківського нагляду, який відповідає європейським стандартам. Цей підхід дозволяє ефективніше контролювати діяльність банків, оцінювати ризики та вживати превентивних заходів для забезпечення стабільності банківської системи. Підвищення прозорості банківської системи є важливим етапом у збільшенні вимог до прозорості діяльності банків. Це включає - публікацію фінансових результатів відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСФЗ); розкриття структури власності банків; забезпечення доступу клієнтів до інформації про фінансові продукти та їх умови. У рамках європейської інтеграції НБУ розробляє механізми для посилення захисту прав споживачів фінансових послуг. Це включає введення єдиних стандартів для кредитних договорів, спрощення умов для обслуговування клієнтів і захист персональних даних. В рамках розширення співпраці з європейськими фінансовими установами НБУ працює над інтеграцією української банківської системи в європейський фінансовий простір через участь у міжнародних фінансових організаціях, таких як Європейський банківський орган (ЕВА), залучення фінансування для банківського сектору від Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) та інших міжнародних партнерів [10].

На сьогоднішній день розуміння впливу процесу реформування банківської системи в Україні за європейськими стандартами двояке. Деякі позитивні вчені вважають, що європейська банківська інтеграція впливає на рівень функціонування банківської системи України та є необхідним кроком у її трансформації [14]. Інші відстоюють думку про те, що трансформаційні процеси призводять до виникнення системних ризиків, які негативно впливають на розвиток банківської системи [34] (табл. 1.1.).

Таблиця 1.1

Переваги та недоліки трансформації українського банківського сектору
відповідно до європейських стандартів

Переваги	Ризики
1.« Прозорість є основою довіри до банківської системи та банківських установ. 2. Сучасні банки виходять за межі традиційних послуг та розширюють напрями діяльності банків. 3. Для забезпечення фінансової стабільності банки впроваджують мінімізацію ризиків ліквідності. 4. Ризик-менеджмент є ключовим елементом управління банком, тому підвищення ефективності системи ризик-менеджменту банку є ключовим. 5. Для зменшення впливу різних типів ризиків банки запроваджують покращують систему управління ринковим, кредитним та операційними ризиками. 6. Капіталізація банків є основою їхньої фінансової стійкості тому необхідно її нарощувати. 7. Ефективний державний контроль забезпечує стабільність банківської системи. 8. Співпраця з міжнародними організаціями, такими як МВФ, Світовий банк чи ЄБРР. 9.Зміцнення стійкості банківської системи» [29]	1. «Посилення конкуренції стимулює банки вдосконалювати свої продукти, підвищувати якість послуг і впроваджувати інновації». 2. Великі банки посилюють свій вплив, що може призвести до монополізації ринку. 3. У банківській системі ризики зловживання службовими повноваженнями, пов'язані з нелегальними фінансовими операціями, є суттєвими підвищують рівень корупції і ризиків криміналізації економічних відносин. 4. Зростання витрат на дотримання регуляторних вимог і підвищення капіталізації знижують прибутковість банків. 5. Банки з іноземним капіталом можуть орієнтувати свою політику на інтереси материнських структур, що не завжди відповідає потребам національної економіки. 6. Банківський сектор може розвиватися швидше, ніж реальний сектор економіки, що призводить до дисбалансу, зростання боргового навантаження та кредитної залежності. 7. Фінансові кризи посилюють циклічність економічного розвитку, що вимагає жорсткішого банківського регулювання, контролю за валютним ринком та ринком капіталів, управління макроекономічними ризиками. 8. Залежність від міжнародних ринків капіталу робить банки вразливими до глобальних змін, таких як зміна ставок або доступу до фінансування. 9. Скорочення дивідендів через необхідність капіталізації та високі витрати на відповідність міжнародним стандартам викликає зниження інвестиційної привабливості банків, що обумовлено ймовірнісним скороченням дивідендів у зв'язку з перебудовою капіталу» [29]

Джерело:[14;27;34]

Перевагою співпраці комерційних банків через Національний банк України з міжнародними інституціями в рамках впровадження стандартів є можливість застосування регуляторної системи Національного банку України та вітчизняних європейських банків для консультативної та експертної допомоги цих кваліфікованих спеціалістів міжнародних партнерів у рамках

оптимізації діяльності комерційних банків та банківської справи в цілому. Разом з тим, відповідна співпраця може негативно вплинути на незалежність українського банківського сектору.

Таким чином, трансформація банківської системи в умовах глобалізації та інтеграції проявляється у формі переорієнтації з традиційного на інноваційний характер провадження банківської діяльності, з постійним удосконаленням банківських продуктів і послуг за мінімальних запитів клієнтів, посилення роль комерційного банку як фінансового посередника, що забезпечується розширенням кола контрагентів банку, а також активізацією процесів злиття та консолідації на банківському ринку із збереженням коштів або досягненням більш високої конкурентної позиції банківської системи на ринку країни і є економічним від точки зору забезпечення безпеки країни.

1.2. Особливості банківського регулювання та нагляду за Базельськими вимогами

Перспективи європейської інтеграції вітчизняної банківського сектору визначає перед Україною систему серйозних завдань, які стосуються фундаментальних трансформацій концепції її розвитку, а також впровадження європейських стандартів банківського нагляду. важливість адаптації банківської системи України до європейських стандартів у рамках інтеграційного курсу. Цей процес включає фундаментальні зміни в моделі функціонування банків та переорієнтацію на стандарти банківського нагляду, які визнані у ЄС. Важливо забезпечити відповідність стандартам Базельського комітету з банківського нагляду (Базель II і III), які стосуються оцінки ризиків, забезпечення капіталу та ліквідності банків. Перехід від універсальної моделі до чіткішого поділу на спеціалізовані банки, як це прийнято в європейській практиці, сприятиме більшій прозорості та ефективності. Підвищення прозорості в управлінні банківськими установами, а також покращення підзвітності акціонерів і захист прав інвесторів є необхідними умовами для

інтеграції. Зміна нормативно-правової бази відповідно до стандартів ЄС, що забезпечить однакові умови гри для вітчизняних банків і європейських фінансових установ [30].

Україна, на шляху інтеграції до Європейського Союзу, повинна дотримуватись чітких регуляторних вимог, які спрямовані на гармонізацію її фінансового сектору із загальноєвропейськими стандартами. Відповідно до Базель III, банки повинні підтримувати мінімальний рівень капіталу, необхідного для покриття ризиків. Це включає впровадження буферів капіталу для забезпечення стійкості в умовах фінансової нестабільності. Виконання нормативів ліквідності, зокрема коефіцієнту покриття ліквідності (LCR), який забезпечує здатність банків покривати короткострокові зобов'язання.

Необхідно дотримуватись європейської банківської директиви (CRD IV і CRR). Ці нормативи є основними для регулювання банківської діяльності в ЄС. Вони охоплюють [35]:

- Вимоги до корпоративного управління та управління ризиками.
- Встановлення лімітів на великі кредитні ризики.
- Зобов'язання щодо прозорості звітності перед регуляторами.

Впроваджувати єдиний механізм нагляду (SSM). Варто враховувати принципи єдиного механізму банківського нагляду ЄС, який передбачає:

- Централізований контроль над банківськими установами.
- Підвищення ролі національного банківського регулятора у відповідності до європейських стандартів.

Постійна інтеграція в систему боротьби з відмиванням грошей (AML). Відповідність вимогам Директиви ЄС щодо запобігання відмиванню грошей (AMLD) є критично важливим. Банки зобов'язані:

- Впроваджувати механізми перевірки клієнтів (KYC – Know Your Customer).
- Забезпечувати виявлення підозрілих фінансових операцій.

Постійний моніторинг захисту депозитів (Директива 2014/49/EU). Створення стабільної системи гарантування вкладів є ключовою вимогою. В ЄС мінімальний рівень страхування депозитів становить 100 000 євро.

Імплементація цих вимог не лише сприятиме інтеграції України до єдиного фінансового простору ЄС, але й підвищить стабільність вітчизняного банківського сектору, довіру інвесторів і клієнтів до банківських установ.

Основні регуляторні вимоги Європейського Союзу до банківської системи, які повинні бути враховані в Україні, можна поділити на кілька ключових категорій. Вони спрямовані на підвищення стабільності фінансової системи, захист прав споживачів та забезпечення ефективного управління ризиками.

Капітал та ліквідність (вимоги Базель III).

Мінімальний рівень капіталу: Банки повинні мати достатній рівень власного капіталу для покриття ризиків, зокрема кредитних, операційних і ринкових.

Буфери капіталу: Забезпечення буферів (капітального консерваційного буфера та антикризового буфера) для стабільності банків навіть у кризових ситуаціях.

Ліквідність. Впровадження коефіцієнту покриття ліквідності (LCR) та стабільного фінансування (NSFR), що забезпечує коротко- та довгострокову стійкість банків.

Європейська банківська директива (CRD IV) та регламент (CRR).

Ці акти регулюють банківську діяльність у країнах ЄС і охоплюють такі аспекти:

Обмеження на концентрацію ризиків. Встановлення лімітів на великі експозиції банків до одного позичальника або групи позичальників.

Прозорість звітності. Банки повинні надавати регулярні та точні звіти регуляторам.

Управління ризиками. Банки зобов'язані запроваджувати ефективні системи управління кредитними, операційними, ринковими та іншими ризиками.

Запобігання відмиванню грошей (AML) та фінансуванню тероризму.

Директива AMLD (5th AML Directive): Впровадження стандартів для ідентифікації клієнтів (KYC) та виявлення підозрілих транзакцій.

Автоматичний обмін інформацією. Банки зобов'язані співпрацювати з міжнародними та національними органами для попередження фінансових злочинів [9].

Дійсно, адаптація українських банків до міжнародних стандартів є важливим кроком для забезпечення стабільності фінансової системи країни. В Європі існує ціла низка нормативних актів, які регулюють діяльність банків, зокрема через низку директив і регламентів ЄС, таких як Регламент (ЄС) № 575/2013, який встановлює вимоги до капіталу банків, або Директива 2013/36/ЄС, що визначає умови доступу до діяльності на фінансових ринках та вимоги до банківських організацій щодо капіталу, управління ризиками та нагляду. Підвищення капітальної достатності, вдосконалення системи ризик-менеджменту і впровадження більш суворих вимог до прозорості банківських операцій допоможуть не лише українським банкам інтегруватися в міжнародну фінансову спільноту, а й забезпечити довіру внутрішніх та зовнішніх клієнтів.

Забезпечення фінансової стійкості банківської системи в умовах сучасних економічних викликів вимагає ретельного розроблення та впровадження ефективної системи антикризового управління, що охоплює всі рівні: мікро (окремі банки), макро (національні економіки) та мегарівень (глобальні економічні процеси). Центральні банки відіграють ключову роль у реалізації грошово-кредитної політики, орієнтуючи її на стабільність і стійкість банківських систем.

Важливо відзначити, що дієві інструменти антикризового регулювання центральних банків включають низку механізмів, що дозволяють своєчасно реагувати на фінансові загрози і зміцнювати банківську систему:

1. Регулювання ліквідності – центральні банки можуть надавати банкам необхідні ліквідні кошти через механізми репо, надання кредитів на короткострокову та довгострокову перспективу. Це дозволяє банкам стабілізувати свої фінанси в разі тимчасових фінансових труднощів.
2. Резервування капіталу – через вимоги до резервів центральні банки забезпечують достатність капіталу в банківських установах для покриття можливих втрат, що може мати критичне значення під час кризових періодів.
3. Використання процентних ставок – одна з основних складових монетарної політики, яка дозволяє контролювати інфляцію та стимулювати або охолоджувати економічну активність. Центральні банки використовують зміну облікових ставок як інструмент для стабілізації економіки.
4. Підтримка системи гарантування вкладів – забезпечення довіри до банківської системи через механізми гарантування вкладів. Центральні банки та уряди можуть вжити заходів для захисту депозитів громадян, що в свою чергу допомагає зберегти стабільність в умовах економічної нестабільності.
5. Регулювання валютних курсів та моніторинг фінансових ринків – центральні банки мають механізми для підтримки стабільності на валютних ринках та для здійснення інтервенцій, щоб уникнути різких коливань курсу національної валюти, що може серйозно вплинути на фінансову стійкість банків.

Завдяки цим інструментам центральні банки можуть ефективно контролювати ризики, підтримувати економічну стабільність і забезпечувати надійність банківської системи в умовах кризових ситуацій [32, с. 417].

Сучасні глобальні виклики, такі як пандемії, геополітичні кризи, зміна клімату, також ставлять перед центральними банками нові задачі, тому важливо, щоб регулювання було гнучким і здатним адаптуватися до нових умов.

Антикризове регулювання на мегарівні дійсно не може обмежуватися лише діяльністю центральних банків. У цьому процесі повинні брати участь також інші фінансові та регуляторні інститути, які мають у своєму арсеналі відповідні інструменти для забезпечення стійкості банківських систем на глобальному рівні. Це важливо для ефективної адаптації банків до міжнародних стандартів і для збереження стабільності фінансових ринків.

Варто відзначити основні інститути та інструменти, які відіграють ключову роль у процесі антикризового регулювання [36]:

1. Міжнародний валютний фонд (МВФ) забезпечує фінансову стабільність на глобальному рівні, надаючи кредити країнам, які переживають економічні кризи, і пропонуючи технічну допомогу в розробці політик для відновлення економічної стабільності. Вони також здійснюють моніторинг макроекономічних та фінансових ризиків, що дозволяє запобігти системним кризам.
2. Світовий банк зосереджений на розвитку та підтримці фінансової стабільності через надання кредитів та грантів для структурних реформ, включаючи вдосконалення банківської інфраструктури і розвитку фінансових ринків. Його діяльність спрямована на забезпечення стійкості національних економік шляхом допомоги у створенні більш ефективних і стабільних фінансових інститутів.
3. Базельський комітет з банківського нагляду - це орган, що координує та розробляє міжнародні стандарти банківського регулювання, зокрема Базель II та Базель III. Його мета — забезпечити глобальну банківську стабільність через стандарти капіталу, ліквідності та ризик-менеджменту. Принципи, закладені в Базелі, мають велике значення для банків у всьому світі, і їх адаптація до внутрішніх регулювань національних банків є критично важливою для підтримки фінансової стійкості.
4. Європейський центральний банк (ЄЦБ) та національні регулятори в рамках ЄС, ЄЦБ відіграє ключову роль у регулюванні фінансової стабільності єврозони, встановлюючи монетарну політику, контролюючи

інфляцію та використовуючи інструменти фінансової підтримки банків. Європейський нагляд за банками через Європейську організацію нагляду за банками (SSM) забезпечує реалізацію стандартів на рівні ЄС і підтримує фінансову стабільність у межах об'єднаної валютної зони.

5. Національні фінансові органи та регулятори на рівні кожної країни існують як національні регулятори, які відповідають за реалізацію місцевих стандартів та забезпечення стабільності фінансової системи. В Україні це, зокрема, Національний банк України, який виконує роль центрального банку, а також Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, який забезпечує стабільність депозитних коштів громадян.
6. Незалежні наглядові органи та аудиторські компанії, такі як Національні асоціації банків, а також міжнародні аудиторські компанії, допомагають оцінювати фінансову стійкість банків, забезпечують прозорість їх діяльності та проводять перевірки на відповідність до міжнародних стандартів.
7. Poor's, Moody's, Fitch, оцінюють фінансові ризики та стабільність банків на міжнародному рівні. Їхні рейтинги можуть впливати на здатність банків залучати капітал та їхню ліквідність, що є важливим елементом у стабільності банківської системи.

Таким чином, антикризове регулювання на мегарівні передбачає активну взаємодію між національними та міжнародними інституціями, координацію їхніх дій і використання різноманітних інструментів для забезпечення стабільності банківських систем. Важливо, щоб ці інструменти були адаптовані до нових реалій економічного середовища, особливо в умовах глобалізації та цифрових трансформацій фінансових ринків.

У сучасних умовах глобалізації та цифровізації фінансових ринків, антикризове регулювання на мегарівні повинно бути більш адаптивним, швидким і здатним реагувати на нові виклики. Цифрові технології, зокрема, створюють нові можливості, але й ризики для банківської системи, тому важливо, щоб міжнародні та національні регулятори мали можливість

оперативно коригувати свої підходи до управління кризовими ситуаціями. З 1975 року Комітет видав значну кількість рекомендацій щодо банківського регулювання, включаючи вимоги до капіталу. Усі вони були оформлені угодами під назвами «Базель I», «Базель II», «Базель II.5» та «Базель III» [18]. Коротка характеристика основних відмінностей Базельських угод наведено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2.

Коротка характеристика основних положень Базельських угод

Угода	Рік	Характеристика
«Базель I»	1988	Класифікація активів залежно від якості та ступеня ризику (присвоєння кожному активу однієї зі стандартних ваг ризику (0, 20, 50 або 100%) залежно від визначеного регулятора рівня ризику). Поділ капіталу 1 і 1 рівнів (встановлення пропорцій на основі ступеня надійності). Вимоги до рентабельності сукупного капіталу в розмірі 8%.
«Базель II»	2004	Важливим кроком є перегляд вимог до капіталу, який має враховувати не лише основні ризики, як-то кредитний та ринковий, але й операційні ризики. Це дозволяє банкам краще оцінювати свою фінансову стійкість у випадку кризових ситуацій, підвищуючи прозорість та точність вимірювання потенційних втрат. У разі зміни в умовах ринку чи змін у бізнес-середовищі, банки мають бути готовими адаптувати свої резерви капіталу, залишаючи рівень достатності на рівні 8%. Це важливо, щоб зберегти довіру до банківської системи й зменшити ймовірність системних ризиків.
«Базель II.5»	2009	Оцінка ринкового ризику — це один із ключових елементів для підтримки стабільності банківської системи. Ризик змін ринкових цін на активи (наприклад, валютні, процентні ставки, ціни на товари) може суттєво вплинути на капітал банку та його ліквідність. Метод стандартизованої зміни (SMM); Використання внутрішніх моделей (IMA). Такі моделі включають Value at Risk (VaR), stress VaR і Incremental Risk Charge (IRC); VaR (Value at Risk), Stress VaR, IRC (Incremental Risk Charge).
«Базель III»	2010	Введення градації між базовим капіталом першого рівня (Common Equity Tier 1, CET1) і додатковим капіталом першого рівня (Additional Tier 1, AT1) дозволяє чіткіше визначити якість капіталу, що підтримує фінансову стійкість банку. CET1 є найвищим і найбільш якісним видом капіталу, тому вимоги до нього будуть найжорсткішими. AT1 капітал теж має важливе значення, але його рівень і якість дещо нижчі. В результаті таких змін банки мають зосередитись на покращенні якості своїх капітальних ресурсів, оскільки це безпосередньо впливає на здатність витримувати фінансові шоки. Запровадження нового нормативу короткострокової ліквідності (LCR). LCR (Liquidity Coverage Ratio) — це норматив, який передбачає, що банки повинні мати достатній рівень високоякісних ліквідних активів для покриття короткострокових зобов'язань протягом 30 днів в умовах стресу. Введення цього нормативу має на меті забезпечити банкам здатність витримувати тимчасову ліквідну нестабільність, що може виникнути через відтік депозитів або зменшення доступу до фінансування.

Зважаючи на глобальні економічні зміни, для українських банків буде важливо адаптувати свої методи оцінки ризиків до нових міжнародних стандартів, зокрема застосування внутрішніх моделей і вдосконалення наглядового процесу. Це потребуватиме від банків більш високих стандартів управління ризиками та інтеграції нових методів стрес-тестування й оцінки ризиків. Регулятори повинні забезпечити підтримку у цьому процесі, надаючи банкам достатньо часу для адаптації та впровадження необхідних змін [13].

Варто зазначити, що в останні роки Базельський комітет здебільшого приділяв увагу питанням достатності капіталу, вимірюванню та оцінці прийнятих ризиків, а також питанням регулювання діяльності банківських установ. Останній документ Базельської угоди надзвичайно складний і об'ємний, він налічує близько 800 сторінок. Тому запровадження нових стандартів було заплановано поетапно, починаючи з 1 січня 2013 року до 1 січня 2019 року.

Аналізуючи впровадження «Базель III» у банківську практику різних країн світу варто відзначити певні особливості, не можна виділити суттєву диференціацію, пов'язану з високим рівнем економічного розвитку та специфікою функціонування банківських систем.

Для українських банків ці зміни будуть важливим викликом, оскільки вони вимагатимуть значних зусиль для збільшення капіталу, удосконалення управління ліквідністю та підвищення якості активів. Проте, на фоні глобальних змін і необхідності інтеграції до міжнародних фінансових стандартів, такі ініціативи дозволять підвищити довіру до банківської системи та забезпечити її стійкість.

Якщо розглядати розвиток міжнародних підходів до забезпечення фінансової стійкості банківської діяльності через еволюцію Базельських принципів стабільності банківської діяльності, то ця система останнім часом зазнала значних змін [13].

Таким чином, основними перевагами Базеля III приділяє особливу увагу підвищенню якості капіталу. Зокрема, вимагається, щоб капітал першого рівня (СЕТ1) був більш стійким і здатним покрити більші ризики. Це підвищує прозорість і допомагає краще оцінювати фінансову стійкість банку, що важливо для забезпечення довіри як внутрішніх, так і зовнішніх клієнтів. Гармонізація вимог до капіталу на міжнародному рівні створює рівні умови для банків різних країн, що полегшує їх інтеграцію в глобальну фінансову систему. Деривативи, як фінансові інструменти, можуть значно збільшити ризики для банків, якщо вони не будуть належним чином контрольовані. Базель III вимагає від банків мінімальних вимог до забезпечення таких операцій, що дозволяє зменшити потенційні збитки від торгівлі деривативами. Це також дозволяє уникнути надмірної спекуляції, яка може призвести до фінансових криз. Такі заходи допомагають банкам зберігати стійкість, навіть якщо ринки деривативів стають нестабільними. Леверидж (фінансовий важіль) може значно збільшити ризики для банку, якщо він використовує позикові кошти для фінансування своїх активів. Встановлення норм для левериджу допомагає банкам уникати надмірного боргового навантаження і знижує ймовірність фінансових проблем у випадку несприятливих економічних умов. Відповідні обмеження на фінансовий важіль сприяють більш стабільній та збалансованій стратегії розвитку для банків.

Макропруденційний підхід зосереджений на забезпеченні стабільності всього фінансового ринку. Це включає не тільки окремі банки або фінансові установи, а й весь комплекс взаємопов'язаних елементів фінансової системи, таких як кредитні установи, страхові компанії, пенсійні фонди, фондові ринки та інші. Під час економічних коливань і кризових ситуацій важливо не допустити системних ризиків, які можуть вплинути на всю фінансову систему. Макропруденційна політика фокусується на оцінці та управлінні такими ризиками. [36].

Впровадження «Базель III» в Україні почалося без остаточного переходу вітчизняних банків на стандарти «Базель II», тобто ці два процеси містяться

паралельно. Таким чином, підходи, передбачені Базель II, засновані на внутрішніх рейтингах, запроваджуються лише після впровадження Базеля III [13].

Небажання вітчизняних банків запроваджувати передові підходи щодо впровадження власних систем оцінки ризиків на основі внутрішніх рейтингів. Справа в тому, що такий перехід на «індивідуальні плани» є дорогою та довготривалою процедурою, яка, до того ж, вимагає від банків розкриття додаткової інформації про свою діяльність. Крім того, НБУ встановлює досить високі вимоги до капіталу для банків, які обрали такі підходи. За таких умов ці рейтингові системи, швидше за все, замінять лише найбільші банки, а решта просто нерентабельні.

В Україні запроваджуються достатньо жорсткі відповіді за світовими стандартами як до мінімального основного капіталу, так і до повного капіталу банків. Крім того, НБУ встановлює більш жорсткі ліміти концентрації на операції з так званими «пов'язаними особами», оскільки вважає такі кредитні інструменти з більш високим рівнем ризику. Макропруденційна політика відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності фінансової системи в цілому, в той час як мікропруденційний нагляд зосереджений на стабільності окремих банків. Їх інтеграція та взаємодія допомагають забезпечити фінансову стійкість на всіх рівнях і запобігти ефекту доміно, який може призвести до серйозних фінансових криз. Для українських банків важливо впроваджувати елементи макропруденційної політики, щоб зміцнити їхню стійкість в умовах сучасних глобальних викликів [21].

У липні 2023 року Базельський комітет з банківського нагляду опублікував консультацію щодо перегляду Основних принципів ефективного банківського нагляду (далі – «Основні принципи»). Завершення роботи над переглядом Основних принципів ефективного банківського нагляду, опублікованих Базельським комітетом з банківського нагляду, є важливим етапом у розвитку міжнародних стандартів для забезпечення стабільності банківських систем. Схвалення цих принципів органами банківського нагляду

та центральними банками, які представляють понад 90 юрисдикцій, підкреслює глобальний характер зусиль, спрямованих на зміцнення фінансової стійкості та зниження системних ризиків [21].

Так, встановлено основні економічні нормативи для банківської системи України: регулятивний капітал, норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу, норматив достатності основного капіталу, норматив короткострокової ліквідності, норматив максимального кредитного ризику одного контрагента, Норматив великих кредитних ризиків, норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами, норматив інвестування в цінні папери окремо по шкідливій установі та норматив загальної суми інвестування [20]. **Національний банк України : офіційний сайт. URL : <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 12.11.2023).**

Дослідження теоретичних засад функціонування банківського сектору України в умовах воєнного стану та переходу на європейські стандарти дало можливість здійснити наступні висновки:

Таким чином, теоретичні основи становлення банківського сектору України в умовах глобалізаційних процесів світової економіки та розвитку міжнародного фінансового ринку безсумнівно вказують на необхідність глибоких трансформацій у банківській системі країни. Прийняття сучасних міжнародних стандартів, зокрема стандартів Базеля, та інтеграція їх у вітчизняне законодавство, є важливою складовою стратегії реформування банківського сектору. Це дозволяє не лише підвищити фінансову стабільність, але й забезпечити розвиток конкурентоспроможної та стійкої банківської системи, здатної реагувати на виклики глобальної економіки. Оновлення вимог Базеля III, які включають підвищення якості капіталу, введення буферів капіталу, нові вимоги до ліквідності та левериджу, є основою для адаптації українських банків до міжнародних стандартів. Вони забезпечують більш ефективний захист банківської системи від фінансових криз та мінімізують проциклічні ефекти, дозволяючи банкам зберігати стійкість у складних економічних умовах.

Для успішної трансформації банківської системи України в умовах глобалізаційних процесів, необхідно інтегрувати міжнародні регуляторні вимоги, враховуючи специфіку української економіки та банківського сектору. Трансформація має включати покращення фінансової стійкості банків, впровадження інновацій та технологій, посилення кібербезпеки і адаптацію до нових міжнародних стандартів. Це дозволить підвищити конкурентоспроможність українських банків, забезпечити стабільність національної банківської системи та інтеграцію України в глобальну фінансову спільноту.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Оцінка сучасного стану банківського сектору України

Негативні економічні процеси, пов'язані з воєнною агресією в Україні, такі як проблеми ліквідності власних активів, збитковості діяльності, суттєве звуження клієнтської бази, запустили процеси переформатування роботи банківських установ, що суттєво відобразилось на отриманих ними фінансових результатах. Оскільки функціонування будь-якого банку і його успішна діяльність залежить від вміння приймати рішення, які дозволяють забезпечити на належному рівні ліквідність, прибутковість і захист від негативного впливу банківських ризиків, актуальним в сучасних умовах функціонування економіки є отримання позитивного фінансового результату за умов сприятливого рівня ризику. У зв'язку з цим, точна та об'єктивна діагностика стану банківської системи дозволить виявити напрями подальшого розвитку банківських установ, що зумовлює актуальність теми дослідження.

Банківська система України знаходиться під негативних факторів, внаслідок яких відбувається постійне зниження кількості банківських установ. Найбільше потрясіння для банківської системи України сталось протягом 2017 р. з вітчизняного ринку пішло 14 банків, на які припадало 1,7% чистих активів банківської системи. Зниження кількості банків дозволило зменшити конкуренцію в галузі та збільшити рівень стабільності.

Одним із складових дослідження діяльності банків є аналіз доходів та витрат, фінансових ресурсів (власного капіталу та зобов'язань) та особливостей їх формування, тому що прибуток (збиток) є головним елементом оцінки. Не менш важливим є аналіз ліквідності, рентабельності та достатності капіталу банку, завдяки якому можна визначити здатність банку до конкуренції.

Вплив пандемії COVID-19 на банківську систему України став значним викликом, однак завдяки низці заходів, вжитих Національним банком України (НБУ), вдалося мінімізувати негативні наслідки та забезпечити відносну

стабільність у банківському секторі. Під час кризи, що виникла через пандемію, важливою стала оперативність у реагуванні та вжитті відповідних заходів для підтримки економіки та банківської системи. Одним з основних інструментів, які використовував НБУ, стало зменшення облікової ставки. Це дозволило здешевити кредити для бізнесу та населення, а також сприяло забезпеченню ліквідності в банківській системі. Зниження ставок мало на меті пом'якшити кредитні умови в умовах економічного спаду. Для забезпечення безперебійного функціонування економіки НБУ збільшив доступ банків до кредитування. Це дозволило комерційним банкам мати більше ресурсів для надання кредитів підприємствам і фізичним особам, підтримуючи таким чином економічну активність, попит та виробництво в умовах пандемії [1].

2021 рік став періодом відновлення банківської системи України після потрясінь, викликаних пандемією. Банки поступово повернулися до нормальної діяльності, зокрема шляхом нарощування депозитів населення, що стало ознакою повернення довіри до банківської системи після кризових періодів. Протягом 2019–2021 років кількість банків в Україні зменшилася на 4 одиниці. Це може свідчити про подальшу концентрацію ринку, коли менша кількість банків залишаються конкурентоспроможними, а частина з них або виходить з ринку, або об'єднується з іншими фінансовими установами. Це також може бути наслідком зростаючих вимог до капіталу та управління ризиками, а також процесів реорганізації, оптимізації та адаптації до нових реалій ринку.

Відновлення економічної активності також сприяло зростанню кредитного портфелю банків. Позитивна динаміка по кредитуванню є індикатором стабільності банківської системи та відновлення попиту на фінансування, що стимулює інвестиції в реальний сектор економіки [3]. Більшість банків змогли продемонструвати позитивні фінансові результати у 2021 році, що стало свідченням успішної адаптації до нових умов та ефективного застосування антикризових заходів. Це також показало підвищення капіталізації банків та зміцнення їхніх балансових показників, що є важливим для забезпечення стійкості фінансової системи.

Період з 2019 по 2021 рік був важливим етапом для банківської системи України, оскільки після кризових моментів, спричинених пандемією, вдалося досягти позитивних фінансових результатів. Водночас зменшення кількості банків та зміни у структурі іноземного капіталу вказують на важливі процеси консолідації та адаптації до нових економічних реалій. У перспективі, українська банківська система продовжить адаптуватися до глобальних викликів, сприяючи розвитку нових технологій та зміцненню фінансової стійкості [2].

Війна, яка почалася в лютому 2022 року, принесла безпрецедентні виклики для української банківської системи. У цей період банківський сектор переживає складні часи, адже йому доводиться працювати в умовах високої невизначеності, зростаючого ризику та численних обмежень, зумовлених воєнним станом. Значні потрясіння, спричинені війною, стали випробуванням для банківської системи України, однак банки демонструють свою стійкість, адаптуються до нових умов і продовжують виконувати свої зобов'язання. У майбутньому важливими завданнями для банків будуть відновлення економіки, інвестування в інновації та цифровізацію, а також надання підтримки бізнесу та населення через нові фінансові інструменти.

Війна та інші екстремальні обставини, такі як коронакриза, мають серйозний вплив на банківську систему України. Як зазначено, ряд банків зазнали значних труднощів, що призвело до ліквідацій та введення тимчасової адміністрації, зокрема у випадку з АТ «Мегабанк», АТ «БАНК СІЧ» та АТ «БАНК ФОРВАРД». Віднесення АТ «Мегабанк» до категорії неплатоспроможних через суттєві порушення у кредитному ризику, інсайдерське кредитування та невиконання плану докапіталізації вказує на серйозні системні проблеми в управлінні банком. Це може свідчити про те, що недостатня увага до управління ризиками, особливо у нестабільних економічних умовах, може стати фатальною для фінансових установ. Ліквідація інших банків, таких як АТ «БАНК СІЧ», та введення тимчасової адміністрації в АТ «БАНК ФОРВАРД» підкреслює тенденцію зменшення кількості банків на

ринку, що пов'язано з неефективним управлінням або неможливістю адаптуватися до нових умов. Станом на 01.01.2023 р. в Україні залишилося 67 діючих банків. Цей показник є меншим порівняно з попередніми роками, що вказує на процеси концентрації та скорочення банківської мережі. Часто такі зміни відбуваються внаслідок слабшення малих банків, які не здатні впоратися з навантаженнями через зміну ринкових умов, зниження платоспроможності або несприятливі умови для ведення бізнесу під час кризи. Зменшення кількості банків може бути також ознакою концентрації ринку, де більші банки, завдяки своїм ресурсам та здатності адаптуватися до змін, залишаються більш стійкими. Це може призвести до підвищення конкурентоспроможності на ринку, однак одночасно зменшиться різноманіття банківських послуг, доступних для споживачів [3;19].

Скорочення кількості банків в Україні на фоні воєнної агресії та економічної нестабільності є складним, але природним процесом, що супроводжується концентрацією ринку, зменшенням конкуренції і посиленням вимог до управління ризиками. В майбутньому банківська система має адаптуватися до нових умов, зокрема через розвиток цифрових послуг і посилення контролю за фінансовими установами.

У 2022 році банки були змушені скоротити кожне п'яте відділення. Найбільші скорочення чисельності підрозділів та особового складу відбулися в Харківській та Донецькій областях, Києві та Херсонській області, тобто в регіонах, де велися бойові дії [20].

У 2021 році разом із 2020 роком майже всі основні показники діяльності банківського сектору України продемонстрували зростання: зросли активи банків, розмір капіталу та зобов'язань. Через нестабільну погоду в країні попит на кредитування змінився, але в 2020 році спостерігалася деяка стабілізація ситуації. Збільшення зобов'язань за цей період є позитивною тенденцією, на що позитивно вплинуло зменшення кількості ненадійних банків та створення умов для належного обслуговування клієнтів [20;21].

Також за 2019–2021 роки банківська система збільшила обсяг капітальної бази. Так, у 2020 році темп приросту власного капіталу банків становив 4,77%, а у 2021 році – 22,06%. Така ситуація пов'язана з тим, що НБУ направив вимоги до капіталу банків, які покликані підвищити стійкість до існуючих кризових явищ, захистити сектор від накопичення системних ризиків і сприяти збереженню фінансової стабільності.

У депозитному портфелі банків переважала вартість фізичних осіб, помітна тенденція їх зростання з 2019 року. до 2021 року, а також збільшення питомої ваги коштів суб'єктів господарювання. Станом на 01.01.2022 року питома вага коштів суб'єктів господарювання у структурі зобов'язань становила 40%, фізичних осіб – 42,3%, у тому числі строкових коштів – 21,4%. Достатньо, щоб такий приріст вищезазначених показників забезпечили строкові вклади як у національній валюті, так і в іноземній валюті, у доларовому еквіваленті. У той час їх можливе скорочення у зв'язку з військовими діями було вкрай небажаним і становило значну проблему [19;20].

Банківський сектор України у 2020–2021 роках нарощував активи за рахунок кредитування та операцій з державними цінними паперами. Річний темп корпоративного кредитування в гривні був найвищим за десятиліття. Іпотечні кредити зростали майже вдвічі швидше, ніж споживчі.

У першій половині 2022 року банківська система України переживала складний період через військові дії та воєнний стан. Проте навіть в умовах кризи банки змогли адаптуватися і частково зберегти свою діяльність, хоча й зазнали значних змін. Незважаючи на загальні труднощі, розмір активів банків України за II квартал 2022 року зріс на 3,3%. Це зростання здебільшого було зумовлене збільшенням коштів на рахунках інших банків та депозитних сертифікатах НБУ. В умовах війни банки, ймовірно, спрямували значну частину своїх ресурсів у більш безпечні активи або на короткострокові інструменти, такі як депозитні сертифікати НБУ, щоб знизити ризики, пов'язані з кредитуванням та іншими операціями. Внаслідок бойових дій і економічної кризи, багато кредитів стали непрацюючими. На 01.06.2022 року банки почали

поступово визнавати ці кредити непрацюючими, що свідчить про погіршення їхньої якості. Це, у свою чергу, збільшило рівень проблемних кредитів на балансах банків. Погіршення якості кредитів стало однією з основних причин збільшення непрацюючих кредитів, оскільки значна частина позичальників не могла виконувати свої зобов'язання через обмежену економічну діяльність, зниження доходів або навіть втратою здатності працювати через бойові дії [20].

На тлі зростаючого ризику та економічної нестабільності НБУ застосував низку заходів для підтримки банківської системи, таких як зниження процентних ставок, підтримка ліквідності через спеціальні інструменти, а також активне регулювання операцій банків для запобігання серйозних фінансових потрясінь у секторі. Це дозволило частково зберегти стабільність банківської системи в умовах війни. Зростання активів банків на фоні скорочення кредитного портфелю і збільшення непрацюючих кредитів є свідченням того, що банки адаптуються до складних умов війни. Проте ця ситуація підкреслює серйозні виклики для фінансової стійкості банківської системи України, де важливим завданням залишаються стабільність та збереження ліквідності. Погіршення якості активів та зростання проблемних кредитів вимагають від банків більшої уваги до управління ризиками та пошуку шляхів для відновлення кредитування та економічної активності в майбутньому.

Станом на 01.01.2023 р. обсяг активів банківської системи України становив 2 032 019 млн грн, що є зниженням на 21 213 млн грн (1,033%) порівняно з попереднім роком. Це зменшення показує певне уповільнення росту активів банків, що може бути пов'язано з кількома факторами а саме: банківська система зазнала скорочення кредитної пропозиції у 2022 році, зниження попиту на кредити через військові дії та економічну нестабільність. Як наслідок, банки скорочували свої кредитні портфелі. Мало хто з підприємств і населення був готовий брати кредити через високу невизначеність та економічні труднощі, що призвело до зниження обсягу кредитування [3;23].

У таких умовах, де кредитування було зменшено, банки спрямовували свої ресурси на більш безпечні та ліквідні активи, зокрема на депозитні сертифікати НБУ та кошти на рахунках в інших банках. Це дозволило зберігати ліквідність та стабільність банківської системи в умовах невизначеності. Такі стратегії є типовими для банків у часи кризи, коли знижується кредитний попит, а також є потреба у збереженні стабільності.

Незважаючи на серйозні труднощі в сфері кредитування та зростання кількості проблемних кредитів, обсяг кредитного портфеля банків України за 2022 рік зріс на 27 636 млн грн або 2,56%. Державні банки продовжували кредитувати окремі програми та проєкти, навіть у період воєнного стану. Це може включати фінансування стратегічно важливих секторів економіки або спеціальних програм підтримки підприємств та населення в умовах кризи. Такі дії мали на меті не лише підтримку економіки, але й збереження стабільності банківської системи. В умовах війни деякі банківські установи, зокрема державні, могли також надавати кредити під державні гарантії, що дозволяло зберегти певний рівень кредитування і забезпечити економічну активність. Крім того, у періоди кризи держава часто виступає основним кредитором, що сприяє зростанню кредитування, хоча й на обмежену кількість проєктів.

Чистий роздрібний гривневий кредитний портфель за 2022 рік скоротився на 32,7%, що є серйозним показником. Це відображає низький попит на кредити серед фізичних осіб, ймовірно, через зниження доходів населення, економічну невизначеність та високий рівень ризиків. В умовах війни і значної економічної нестабільності багато людей не мають можливості взяти кредити або бояться брати на себе додаткові фінансові зобов'язання. Питома вага непрацюючих кредитів зросла до 38,1%, в основному за рахунок кредитів фізичним особам. Це свідчить про погіршення якості кредитного портфеля, зокрема через те, що багато позичальників, особливо в умовах війни, не в змозі виконувати свої зобов'язання. Зростання частки непрацюючих кредитів є серйозною проблемою для банків, оскільки це призводить до необхідності

формувати більші резерви під такі кредити, що в свою чергу впливає на фінансові результати установ [23].

Попри воєнний стан, обсяг коштів клієнтів зростав. Цьому сприяло підвищення відсоткових ставок за депозитами через підвидок цього відбулось прискорення зростання строкових депозитів у гривні. Обсяг коштів фізичних осіб в національній валюті збільшився 31,2%.

Також на зростання рівня ліквідності банківських установ вплинув дозвіл НБУ купувати валюту онлайн для розміщення на депозитах, що сприяло збільшенню обсягу строкових вкладів фізичних осіб у валюті. Отже, нарощення обсягів вкладень у депозитні сертифікати НБУ, коштів на рахунках в інших банках, депозитів фізичних та юридичних осіб, та у підсумку, депозитного портфелю, свідчить про адаптацію банківського бізнесу до умов воєнного стану, а також дієвість заходів НБУ стабілізації банківської системи.

Незважаючи на відновлення роботи відділень банків на звільнених територіях, пригнічений попит на банківські послуги та реалізація кредитного ризику суттєво негативно вплинули на фінансові результати.

Порівнюючи довоєнний період функціонування банків, можна скористатись тим, що у 2021 році платоспроможні банки України отримали 77,376 млн грн чистого прибутку, що майже вдвічі більше, ніж у 2020 р. (39,727 млн грн), що на 33 % більше, ніж у 2019 р. (58 356 млн. грн.) [3].

Рентабельність капіталу банківського сектору України у 2020-2023 роках зросла з 29,19% до 30,32%. (Рис. 2.1). Показник рентабельності активів у 2020 році – 2,08%, у 2021 році – 3,77%. Тобто вітчизняна банківська система до 2022 р. працювала ефективно та сприяла стабілізації економіки країни.

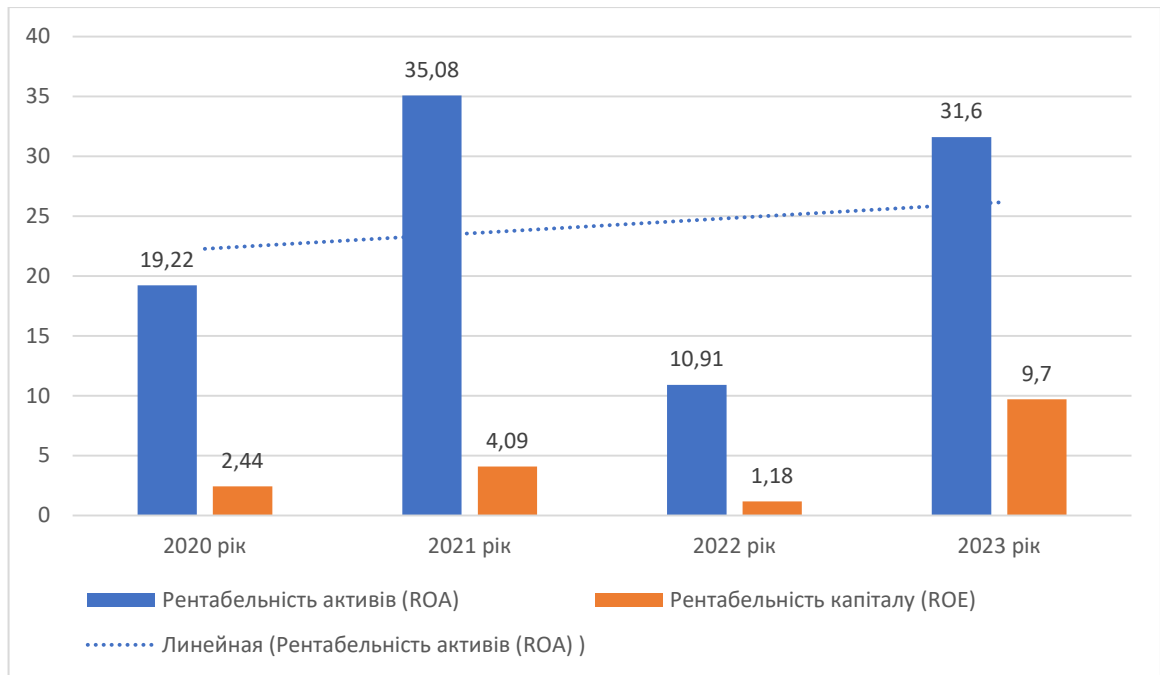

Рис. 2.1. Динаміка рентабельності активів та капіталу банків України в 2020–2023 рр.

Джерело: [23]

Варто зазначити, що рентабельність активів (ROA) та рентабельність капіталу (ROE) банків України демонстрували позитивну динаміку в період з 2020 по 2023 роки. Згідно з даними Національного банку України, рентабельність капіталу банківського сектору на 1 січня 2024 року становила 31,6%, тоді як роком раніше цей показник був 9,7% [3; 23].

Водночас, за звітності Міністерства фінансів «Звітом про фінансову стабільність», на 1 грудня 2023 року рентабельність активів становила 5,62%, а рентабельність капіталу - 52,77%

Рентабельність активів (ROA) банківського сектору України за 2023 рік становила 4,20%.

Рентабельність капіталу (ROE) за 2023 рік банківського сектору України становила 31,6%. Цей показник демонструє ефективність використання власного капіталу банків для отримання прибутку. Зростання ROE порівняно з 2022 роком (10,9%) [23].

За 2023 рік рентабельність активів (ROA) банківського сектору України складає 4,20 % та свідчить про ефективність використання банками своїх активів для отримання прибутку. Порівняно з попередніми роками,

спостерігається зростання рентабельності активів, що вказує на покращення фінансової стійкості та прибутковості банківської системи України. Підвищенням чистого прибутку до 86,5 млрд грн; зменшенням обсягів резервів під можливі збитки; збільшенням операційної ефективності банків.

Протест вже в першому півріччі 2022 р. через війну вітчизняні банки отримали від'ємний фінансовий результат 4,6 млрд грн. У другому кварталі 2022 року чистий збиток банківського сектору сягнув майже 4,5 млрд грн. Станом на 1 липня 2022 року із 68 платоспроможних банків 47 банків були прибутковими та мали чистий прибуток 10,0 млрд грн, 21 банк був збитковим із збитком 14,6 млрд грн.[3].

Таким чином, за перше півріччя 2022 року банківська система зазнала збитків. Суттєвим фактором, що вплинув на фінансові результати, стало підвищення рівня резервів на очікувані кредитні збитки, зниження попиту на позиції. погіршилося зростання прибутку від операцій з купівлі-продажу іноземної валюти, що суттєво збільшило зростання рівня операційних доходів, деякі вітчизняні банки залишилися збитковими.

Протягом 2021–2023 років банківський сектор України демонстрував різні фінансові результати, що відображали вплив як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. В таблиці 2.1. зазначено основні показники доходів і витрат банків України за 2021–2023 роки [3; 23].

Таблиця 2.1

Показники Доходів і витрат банків України за 2020–2023 роки

Рік	Чистий прибуток (млрд грн)	Рентабельність капіталу (%)	Чистий процентний дохід (зміна)	Чистий комісійний дохід (зміна)	Відрахування в резерви (млрд грн)
2021	77,4	35,1	Дані відсутні	Дані відсутні	Дані відсутні
2022	24,7	10,9	+29%	-14%	118,8
2023	86,5	31,6	+15%	Дані відсутні	17,0
2024 (I півріччя)	79,0	48,4	-	-	-

Джерело: [23]

У 2021 році платоспроможні банки отримали 77,4 млрд грн чистого прибутку, а рентабельність капіталу становила 35,1%.

незважаючи на поступове відновлення попиту на банківські продукти, внаслідок початку військової агресії він суттєво скоротився, що зрештою обмежило комісійні доходи банків. Позитивним фактором, що вплинув на фінансову діяльність банків, стало значне зростання операційних результатів банків – чистий операційний прибуток зріс на 78% у 3 кварталі 2023 року порівняно з відповідним кварталом 2022 року. В результаті повномасштабного вторгнення в Україну прибутковість банківського сектора знизилася. Платоспроможні банки отримали 24,7 млрд грн чистого прибутку, що значно менше порівняно з попереднім роком. Рентабельність капіталу знизилася до 10,9%. Основною причиною цього стало значне збільшення відрахувань у резерв на збитки, пов'язані з війною [2].

За попередніми даними за 2023 рік платоспроможні банки отримали 86,5 млрд грн чистого прибутку, що майже вчетверо перевищує показник 2022 року та на 12% більше показника 2021 року. Рентабельність капіталу зросла до 31,6%. Підвищення рентабельності відбувається за рахунок збільшення доходу від операційної діяльності та суттєвого зменшення резервів на покриття збитків [3].

Варто зазначити, що частка діючих відділень системно важливих банків у регіонах станом на початок березня 2022 року становила 55% (2761 відділення). Станом на початок квітня 2022 року частка діючих відділень системно важливих банків у регіонах становила вже 69% (3415 відділень). Зазначимо, що протягом 2022 року часткові банки відновили роботу своїх відділень, відновлення банківської діяльності відбувається поетапно. Під впливом поточних особливостей відбулося значне прискорення цифрової трансформації в банківському секторі, в результаті чого з'явилася значна кількість інновацій, спрямованих на полегшення банківських процедур, підтримку стабільного функціонування систем та захист існуючих механізмів від зовнішніх загроз були введені.

У першому півріччі 2024 року платоспроможні банки отримали 79 млрд грн чистого прибутку. Рентабельність капіталу за цей період склала 48,4%, що нижче аналогічного показника I півріччя 2023 року (56%). Збільшення рентабельності відбувається за рахунок високої чистої процентної маржі та майже нульових відрахувань у резерв на покриття збитків [1].

Під час пандемії та карантинних обмежень усі учасники банківського сектору оцінили переваги оновленого обслуговування клієнтів, зокрема впровадження дистанційної роботи для персоналу, розробку мобільних додатків та інших каналів дистанційного обслуговування. Ці процеси значно прискорилися під час повномасштабного вторгнення та адаптації до воєнного стану, коли кілька банків закрили свої відділення та перенесли штаб-квартири в безпечніші регіони України. Цікавим є поширення технологій цифровізації серед населення, хоча, на жаль, навіть за тривалої нестабільності в країні багато людей не будуть знайомі з нововведеннями в банківській справі загалом.

Також в умовах закриття значної кількості банківських відділень банки продовжують забезпечувати безперебійність безготівкових розрахунків юридичних і фізичних осіб та роботу платіжної інфраструктури, зокрема терміналів і банкоматів. Крім того, стабільна робота банків забезпечує цілодобове проведення операцій з платіжними картками, в тому числі по безготівковому розрахунку. Таким чином, банківський сектор України продовжує працювати, виконуючи всі свої зобов'язання та вимоги Національного банку.

Розробка та впровадження інноваційних технологій, які сприяють взаємодії клієнта та банку, пропонуються як важливий аспект сучасного світу та є одним із критеріїв якості та престижу банківських установ. Через конкурентне середовище банки повинні постійно вдосконалювати цей підхід, щоб залучити більшу аудиторію та задовольнити її потреби.

Інноваційна діяльність та діджиталізація є ключовими процесами сучасної економіки, які вирішують нагальні завдання, пов'язані з ефективним створенням товарів та наданням послуг з попередньою технологічною схемою.

Використання штучного інтелекту, хмарних обчислень, аналізу великих даних та інших інновацій розвивається в контексті інноваційної та фінансової цифровізації сприяння підвищенню ефективності управління ризиками, зниженню ймовірності шахрайських дій з витратами клієнтів і автоматизації рутинних когнітивних завдань співробітників. Такий підхід дає можливість підвищити конкурентоспроможність кредитної організації. Сучасна цифрова трансформація до реструктуризації основних і допоміжних бізнес-процесів кредитних організацій, підвищення якості управлінських рішень і зниження чутливості до різних фінансових і нефінансових ризиків.

Врахування впливу інновацій на розвиток банківського бізнесу стає в цьому контексті ще більш актуальним. У банківській галузі економічна сутність інновацій полягає в систематичному та ініціативному впровадженні нових або значно вдосконалених рішень у різних сферах діяльності. Це спрямовано на оптимізацію процесів, розширення спектру послуг і підтримку покращення фінансових показників і сталості.

Об'єднана банківська мережа "Power Banking" є важливим елементом банківської інфраструктури та є ініціативою Національного банку України (НБУ). Ця мережа об'єднує відділення банків України та призначена для надання послуг клієнтам навіть під час блекауту чи інших екстремальних ситуацій. Мережа "Power Banking" налічує понад 1800 відділень, які оснащені альтернативними джерелами енергії, резервними каналами зв'язку, посиленою інкасацією готівки та додатковим персоналом. На сьогодні приблизно 70% відділень "Power Banking" припадає на системно важливі банки, а третина — на відділення інших банків. Системно важливими банками, учасниками проєкту "Power Banking", є: ПриватБанк, Ощадбанк, Укресімбанк, Райффайзен БАНК, Укргазбанк, Сенс Банк, ПУМБ, Укрсиббанк, ОТП Банк, Універсал Банк, Південний, Кредобанк, Таскомбанк, А-банк. Більшість відділень мережі "Power Banking" також працює в режимі "банкоматного національного роумінгу", щоб надати українцям можливість зняти збільшену суму готівки в будь-якому

відділенні мережі, достатню для задоволення поточних потреб та формування певного запасу [5; 20].

Загалом, банківський сектор України продемонстрував здатність адаптуватися до складних умов, зберігаючи операційну ефективність та прибутковість.

2.2. Аналіз ефективності діяльності банківського сектору України в умовах воєнного стану

Війна прискорила перехід до цифрового банкінгу в Україні. Банки можуть використовувати технології для розширення своїх послуг, охоплення віддалених клієнтів та підвищення ефективності операцій. Банки мають можливість відігравати значну роль у відбудові України після війни, беручи на себе соціальну відповідальність. Вони можуть інвестувати у проекти реконструкції, підтримувати громадські організації та сприяти фінансовій грамотності населення.

Сталий розвиток банківського сектору в Україні в умовах воєнного стану є важливим для економічного відновлення та загальної фінансової стабільності країни. Незважаючи на численні виклики, банківський сектор має можливість використати війну як каталізатор для перетворень і відігравати провідну роль у відбудові та майбутньому зростанні України.

Тенденція до зростання частки коштів фізичних осіб у державних банках спостерігалась з самого початку війни. Не особливо змінилась вона і після ухвалення закону про гарантування вкладів фізичних осіб в банках в повному обсязі на період дії воєнного стану. З одного боку, це може свідчити про довіру населення до державних банків, які на погляд багатьох наших громадян є більш надійними порівняно з іншими банками, а з іншого – про недостатній рівень фінансової грамотності та низьку схильність до ризику значної частини населення. Разом з тим зростання в 2023 році частки вкладів фізичних осіб в приватних банках і її зниження в банках іноземних банківських груп може

свідчити про певну зміну пріоритетів у фінансовій поведінці населення в умовах воєнного стану [5].

Концентрація ресурсів у державних банках може призвести до збільшення кредитних ризиків цих банків, оскільки виникає спокуса вирішення проблеми кредитного стимулювання економіки через реалізацію урядових програми підтримки бізнесу саме за рахунок державних банків. Підтвердженням цього можуть бути дані таблиці 2, які свідчать про те, що лише державні банки за період війни стабільно нарощували свій кредитний портфель. При цьому банки іноземних банківських груп скоротили свої кредитні вкладення більше ніж вдвічі, а банки з приватним капіталом після скорочення обсягів своїх кредитних портфелів у 2022 році дещо наростили їх у 2023 році [19; 23].

Щодо депозитних портфелів, то в цілому по банківській системі з початку війни вони зросли більше ніж на 700 млрд. грн., а у відносному вираженні майже на 50%. При цьому лєвова частка цього зростання припадає саме на державні банки, залишки коштів клієнтів у яких за цей час збільшились на 73,6%. В перший рік воєнного стану суттєво зросли також депозитні портфелі банків іноземних банківських груп, а в 2023 році і кошти клієнтів у банках з приватним капіталом (табл. 2.3) [23].

Таблиця 2.3

**Динаміка депозитного портфеля банківського сектора України в
розрізі груп банків в 2022–2023 роках**

Група банків	Кошти клієнтів на 01.12.22, млн. грн.	Кошти клієнтів на 01.12.23, млн. грн.	Зміна в абсолютному вираженні за 2022–2023 роки, млн. грн.	Зміна у відносному вираженні за 2022–2023 роки, %
Державні	932 182	1 217 294	516 098	73,6
Приватні	335 079	442 534	107 952	32,3
Іноземних банківських груп	538 427	603 254	118 350	24,4
Всього	1 805 688	2 263 082	742 400	48,8

Джерело: [23]

На початку війни клієнти при виборі банку керувались насамперед критерієм безпечності вкладень, вважаючи надійними великі державні банки, а також банки з західним іноземним капіталом. обирають один з трьох типів банків. Не залишались поза увагою клієнтів і високотехнологічні банки, які пропонують не лише дистанційне обслуговування, а й дистанційне відкриття рахунків. Так, зокрема, Юнекс Банку в 2022 році вдалося майже подвоїти залишки на рахунках своїх клієнтів. Цей банк позиціонує себе як фінтехплатформа, яка зосереджена на впровадженні інноваційних технологічних рішень, які спрощують доступ для клієнтів до безпечних та зручних фінансових послуг. Зокрема, банком запроваджено новітній продукт – першу в Україні платіжну картку, яка поєднує платіжний інструмент та криптовалюту. Картка дозволяє розраховуватися криптовалютою за товари та послуги всюди, де доступні безготівкові оплати. Конвертація крипто- валюти відбувається в автоматичному режимі: при розрахунку карткою еквівалентна сума списується з криптовалютного балансу гаманця Weld Money. Оформлення віртуальної картки відбувається онлайн на платформі Weld Money. При цьому використовуються сучасні технології верифікації та ідентифікації клієнтів, імplementовані Юнекс Банком, згідно з чинним законодавством України. Також досить стрімко зростали депозитні портфелі таких високотехнологічних банків як Монобанк та А-банк [23].

Запровадження конвертаційних валютних депозитів було одним із кроків, вжитих Національним банком України з метою забезпечення стабільності національної грошової одиниці. Ще одним таким кроком мало стати суттєве підвищення величини облікової ставки до 25% річних. Це за задумом регулятора мало зменшити інфляційний та девальваційний тиск на гривню та збільшити привабливість банківських депозитів через підвищення відсоткових ставок за ними.

Таблиця 2.4.

Динаміка депозитного портфеля українських банків з приватним капіталом що встановили найвищі відсоткові ставки в 2022–2023 роках

Банк	Кошти фізичних осіб на 01.11.22, млн. грн.	Кошти фізичних осіб на 01.12.23, млн. грн.	Зміна абсолютному вираженні за 2022–2023 роки, млн. грн.	Зміна відносному вираженні, %
Глобус	1 826	2 607	1 029	65,2
Комінбанк	2 256	3 213	1 609	100,3
Акордбанк	2 682	6 049	4 012	197,0

Джерело:[20; 23]

Дані таблиці 2.4. свідчать про те, що банкам з приватним капіталом, які в 2022–2023 роках були лідерами за ставками за вкладами фізичних осіб, вдалося значно наростити обсяги залучених коштів від фізичних осіб.

Слід також зазначити той факт, що в структурі коштів фізичних осіб протягом всього періоду воєнного стану переважають кошти на вимогу. З одного боку, це дає можливість банкам зменшувати свої процентні витрати, оскільки такі ресурси мають мінімальну вартість або взагалі для банків є безкоштовними, що є чинником підвищення ефективності банківської діяльності. З іншого боку, кошти на вимогу є нестабільним банківським ресурсом, а їхнє зростання призводить до підвищення ризику ліквідності банку. Разом з тим, багатьом банкам іноземним банківських груп та приватним банкам протягом 2023 року вдалось наростити обсяги строкових депозитів фізичних осіб (терміном від 3-х місяців), що забезпечило їм можливість придбання депозитних сертифікатів Національного банку України з підвищеною ставкою відсотка і збільшення своїх процентних доходів.

Така ситуація може пояснюватись тим, що населення не має особливої довіри до вітчизняних банків, але в умовах війни банківським установам стали довіряти більше, ніж «скляним банкам» та «матрацам». Маючи багато грошей на руках, громадяни намагались рятувати свої кошти через відділення банків. Це було надійніше, ніж просто тримати гроші вдома в умовах обстрілів та бойових дій.

Разом з тим дані таблиці 2.5. можуть вказувати на сумніви значної частини населення у стабільності курсу національної валюти. У державних банках та банках іноземних банківських груп частка строкових вкладів фізичних осіб становить менше 35% і лише у банках з приватним капіталом спостерігається приблизний паритет між обсягами коштів фізичних осіб на вимогу та строковими депозитами. Ситуацію дещо покращували конвертаційні валютні депозити, які є строковими, і досить активно відкривались фізичними особами через мобільні додатки.

Таблиця 2.5.

**Динаміка коштів фізичних осіб на вимогу в банківському секторі
України в розрізі груп банків в 2022–2023 роках**

Група банків	Кошти фізичних осіб, млн. грн.	Кошти фізичних осіб на вимогу, млн. грн	Частка коштів на вимогу у загальних коштах, %
2022			
Державні	521 999	337 689	64,7
Приватні	154 071	83 525	54,2
Іноземних банківських груп	193 845	142 024	73,3
2023			
Державні	671 413	439 960	65,5
Приватні	194 958	98 316	50,4
Іноземних банківських груп	167 852	116 187	69,2

Джерело:[20; 23]

Дані фінансової звітності вітчизняних банків за 2023 рік свідчать як про рекордні абсолютні показники їхнього прибутку так і відносні показники прибутковості (рентабельність активів та рентабельність капіталу), значення яких перевищують 5% та 50% відповідно. І тут постає цілком логічне запитання про те, що ж забезпечило нашим банкам отримання таких надприбутків і таку високу ефективність їх діяльності. Якщо проаналізувати структуру доходів вітчизняних банків, можна дійти висновку, що закономірно чисті процентні доходи є основною складовою їх чистих сукупних доходів, при цьому чистий процентний дохід багатьох банків перевищує їх прибуток до оподаткування. Це однозначно вказує на те, що саме зростання процентних доходів стало основним чинником, який зумовив отримання банками надприбутків [23].

Банки можуть отримувати процентні доходи за кредитними операціями з юридичними та фізичними особами, а також за інвестиційними операціями з борговими цінними паперами. Аналіз структури процентних доходів вітчизняних банків за 2023 рік свідчить про те, що у багатьох з них основна їх частка отримана саме від операцій з цінними паперами, емітованими

державою (ОВДП) та Національним банком України (деPOSITні сертифікати НБУ). Особливістю цих операцій є те, що для банків вони є практично безризиковими на відміну від кредитування юридичних та фізичних осіб, яке пов'язане з суттєвими кредитними ризиками. Отже, можна стверджувати, що більша частина процентних доходів отримана вітчизняними банками за безризиковими або низькоризиковими операціями, а їх джерелом є держава та Національний банк України. Така ситуація може скласти хибну уяву про порушення основного принципу ведення бізнесу, згідно з яким отримання більших доходів пов'язується з вищим ступенем ризику, проте в даному випадку підвищенням виявився податковий ризик банків, який проявився у змінах до податкового законодавства, згідно з якими було суттєво підвищено ставку податку на прибуток банку (до 50% в 2023 році і 25%, починаючи з 2024 року). Лише в деяких банків в структурі процентних доходів переважають доходи від кредитування юридичних та фізичних осіб, що може свідчити про прийняття ними на себе кредитних ризиків з метою отримання доходів [23].

Таблиця 2.6.

**Концентрація фінансових результатів банківського сектора України
на 01.12.2023 р.**

Група банків	Доходи, млн. грн	Витрати, млн. грн	Прибуток, млн. грн.
Державні	140 828	45 735	95 093
Приватні	57 721	36 766	20 955
Іноземних банківських груп	70 628	29 953	40 675
Всього	206 694	190 181	156 723

Джерело: [23]

Не зважаючи на труднощі ведення бізнесу в умовах воєнного стану, діяльність вітчизняних банків характеризується високим рівнем прибутковості (таблиця 2.6.). При цьому понад 60% загального прибутку усіх банків припадає на державні банки, а частка їх доходів у загальних доходах банківської системи сягає 70%. Слід зазначити те, що прибуток Приватбанку перевищує сукупний фінансовий результат банків іноземних банківських груп та приватних банків.

Збитковими в 2023 році були лише 4 банки з 63, з яких 1 банк іноземної банківської групи і 3 невеликих приватних банки. В 2022 році з 67 банків збитковими були 19, серед них 2 державні, 6 банків іноземних банківських груп та 11 банків з приватним капіталом [23].

Проведене дослідження свідчить про те, що вітчизняні банки в цілому впорались з викликами, зумовленими повномасштабним російським вторгненням, адаптувавшись до діяльності в умовах воєнного стану. Щоб і надалі ефективно здійснювати свою діяльність банкам доцільно ще активніше запроваджувати дистанційне обслуговування своїх клієнтів, оскільки понад 10 млн. громадян виїхали за кордон і за даними деяких банків до 10% їхніх клієнтів може перебувати за кордоном. Тому зараз на перший план виходить зручність дистанційних каналів обслуговування та доступність колцентрів, оскільки на сьогодні комунікація клієнтів з банком і самі операції відбуваються в основному через мобільний застосунок, а не через відділення банку.

Серед подальших викликів, які постають перед вітчизняними банками в умовах воєнного стану, можна виокремити зниження доходів відносно витрат, зростання частки непрацюючих кредитів, подальшу міграцію людей за кордон, яка негативно впливає на економічну активність і обсяг операцій в Україні та втрату частини персоналу або через міграцію, або через мобілізацію. Ключовою проблемою в діяльності вітчизняних банків в нинішніх умовах також може стати зниження платоспроможності споживачів банківських послуг.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Попри численні труднощі, що виникли внаслідок повномасштабного вторгнення росії, українська банківська система продовжує функціонувати. Банки докладають зусиль для забезпечення безперебійної роботи своїх відділень у тих регіонах, де немає загрози життю та здоров'ю населення [29].

В умовах війни з росією банківський сектор України працює з обмеженнями, встановленими Постановами Правління Національного банку України «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» [28] та «Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп» [26].

Проте для подальшого покращення діяльності банківської системи необхідно проводити реформи. Реформування банківського фонду має ґрунтуватися на принципах прозорості та ефективності управління, що сприятиме підвищенню довіри до сектору з боку клієнтів та інвесторів. Ключовим етапом цього процесу є впровадження міжнародних стандартів корпоративного управління. Важливим напрямком стратегічної реформи є поступова приватизація частини державних банків, що дозволяє зменшити частку держави в банківському секторі та залучити приватні інвестиції. Це, у свою чергу, сприятиме розвитку конкуренції та підвищенню ефективності банківської діяльності. Запровадження антикорупційних заходів у державних банках необхідне для забезпечення чесності та прозорості фінансових операцій. Це має підвищити рівень довіри до банківської системи та сприяти залученню іноземних інвестицій [15, с. 35].

Держава повинна переглянути підходи до управління державними банками, усвідомивши їх позитивну прибутковість. Це можливо завдяки підвищенню операційної ефективності, зокрема за рахунок зменшення вартості залучених коштів, вдосконалення стандартів управління ризиками та припинення практики політично мотивованого кредитування. Водночас слід відмовитися від прямої фінансової підтримки державних банків за рахунок

платників податків (докапіталізація). Натомість необхідно сприяти реалізації банківських ініціатив, спрямованих на врегулювання та реструктуризацію проблемних кредитів, особливо тих, що належать операційно незалежним та прибутковим боржникам та групам, які не виконують свої зобов'язання перед державними банками [7, с. 38].

Варто зазначити заходи, які підвищуватимуть стійкість і ефективність банківського сектору та забезпечать готовність до майбутніх викликів є:

1. Удосконалення законодавства у сфері банківської діяльності. Воно передбачає оновлення нормативної бази для захисту прав споживачів фінансових послуг та посилення контролю за банківськими установами, що підвищує довіру клієнтів та знижує ризики шахрайства.
2. Підвищення інтеграції українських банків у міжнародний фінансовий ринок. Поглиблення співпраці з міжнародними фінансовими інституціями, вихід на світові фінансові ринки та відкриття філій за кордоном сприятимуть залученню іноземних інвестицій в економіку країни та підвищать конкурентоспроможність вітчизняних банків [35, с. 26].
3. Підвищення інтересу населення до фінансової грамотності. Впровадження освітніх програм щодо підвищення рівня фінансової грамотності населення зміцнить довіру до банківських установ та сприятиме більш широкому використанню їх послуг.
4. Впровадження цифровізації та використання інноваційних технологій. Впровадження цифрових банківських послуг дозволяє підвищити ефективність роботи банків, знизити операційні витрати та забезпечити вищий рівень безпеки клієнтів [30, с. 35].
5. Підвищення якості корпоративного управління. Це впливатиме на підвищення ефективності прийняття управлінських рішень, зміцненню довіри інвесторів та клієнтів, а також забезпеченню стабільності банківської системи в цілому.
6. Підвищення рівня кібербезпеки. У сучасному світі кіберзлочинність є значною загрозою для банківської системи. Тому інвестиції в розвиток

захисних механізмів для запобігання та швидкого реагування на кіберзагрози є надзвичайно ключовими для захисту даних та забезпечення стабільної роботи банківської системи [37, с. 108-109].

7. Удосконалення системи управління ризиками в банках. Ефективне управління ризиками, особливо в умовах економічної нестабільності, дозволяє банкам більш ефективно передбачати та мінімізувати будь-які загрози для банківської системи.

Уряд України та Регулятор мають вжити ряд заходів для підтримки сталого розвитку банківського сектору: розробити ефективну фіскальну політику для скорочення дефіциту бюджету та зниження державного боргу; впроваджувати програми стимулювання інвестицій та розвитку малого і середнього бізнесу; проводити підтримку низького рівня інфляції шляхом проведення зваженої монетарної політики; підвищувати інвестиції у розвиток цифрової інфраструктури, включаючи фінансові технології (FinTech); спрощувати доступ до державних реєстрів для цифрової ідентифікації клієнтів банків; стимулювати інновації через гранти чи пільгове кредитування для банків, що впроваджують цифрові рішення.

Ці заходи сприятимуть не лише стабільності банківського сектору, а й забезпечать його довгострокову конкурентоспроможність. Водночас вони підтримають економіку країни, посилюючи довіру клієнтів до банківської системи.

Згідно з оперативними рішеннями Національного банку України (НБУ) у зв'язку із запровадженням воєнного стану, варто прийняти ряд заходів для стабілізації фінансової системи та забезпечення безперебійного функціонування банківського сектора. Відповідна постанова також передбачає введення тимчасових обмежень з 24 лютого 2022 року, а саме:

- запроваджуються обмеження на виведення валюти за кордон, щоб запобігти відтоку капіталу;
- громадянам дозволяється знімати лише обмежені суми іноземної валюти на добу;

- фіксація офіційного курсу гривні щодо долара США для мінімізації валютних спекуляцій;
- збільшення інтервенцій НБУ для підтримки стабільності валютного ринку;
- забезпечується безперервна робота системи електронних платежів (СЕП) навіть у надзвичайних умовах;
- дозволяється дистанційне обслуговування клієнтів через мобільні додатки та онлайн-банкінг;
- вживаються заходи для підтримки ліквідності банків;
- тимчасово забороняється стягнення штрафів і пені за прострочення платежів;
- НБУ збільшує резерви для підтримки банків у разі кризових ситуацій;
- призупиняється виплата дивідендів банками для збереження капіталу;
- запроваджується посилений контроль за фінансовими операціями для запобігання незаконному фінансуванню;

обмеження зняття готівки з рахунку клієнта в сумі 100 тис. гривень на день (без урахування виплати заробітної плати та соціальних виплат), крім підприємств і установ, які забезпечують виконання мобілізаційних планів (завдань), Уряду та індивідуальних дозволів Нацбанк без нарахування та зняття комісії.

Відповідні дії є необхідними для забезпечення надійного та стабільного функціонування фінансової системи країни та максимального забезпечення діяльності Збройних Сил України, а також безперебійної роботи об'єктів критичної інфраструктури.

Наголошуємо, що Правління Національного банку України забезпечує свою роботу відповідно до Закону України Про Національний банк, Регламенту Правління Національного банку України в умовах особливого періоду, затвердженого рішенням Правління Національного банку України від 21 серпня 2019 року № 606-рш, нормативно-правових та розпорядчих актів Національного банку України.

Рекомендації для банківського сектора та уряду:

1. Надавати фінансову допомогу та гарантії банкам.
2. Запроваджувати заходи зі сприяння реструктуризації кредитів та відстрочки платежів.
3. Зміцнювати нагляд за банківським сектором.
4. Підтримувати макроекономічну стабільність.

Для Національного банку України:

1. Забезпечувати достатню ліквідність для банківської системи.
2. Регулювати рівень процентних ставок для підтримки фінансової стабільності.
3. Впроваджувати заходи для захисту прав вкладників. Міжнародні організації повинні надавати фінансову та технічну допомогу українському банківському сектору, координувати зусилля щодо підтримки фінансової стабільності в Україні.

Дії Банків: реалізовувати стратегії оптимізації кредитних портфелів, підтримки життєво важливих галузей, прискорення цифрової трансформації та забезпечення стійкості; співпрацювати з урядом, НБУ та міжнародними організаціями; забезпечувати прозорість та підзвітність у своїй діяльності.

Таким чином ефективна реалізація цих стратегій та рекомендацій є вирішальною для забезпечення стабільності та стійкості банківського сектора в Україні під час війни. Справді, в умовах невизначеності та економічних труднощів стратегічний підхід до відновлення та адаптації має величезне значення. Цифровізація, зокрема, може стати важливим фактором для покращення ефективності роботи банків та забезпечення безперебійного доступу до фінансових послуг, навіть в умовах обмежених ресурсів. Створення цифрових платформ, вдосконалення онлайн-сервісів та посилення кібербезпеки можуть значно зменшити ризики та забезпечити стійкість банківської системи. Створення сильної та процвітаючої України після війни через реалізацію цих стратегій абсолютно відповідає реаліям і потребам сьогодення.

Висновки

В результаті проведеного дослідження щодо особливостей та проблем функціонування банківського сектору України, можна зробити наступні висновки:

1. Визначено, що банківський сектор – це сукупність фінансових (банківських) установ, які працюють в межах законодавства, зокрема забезпечують стабільність фінансової системи через ефективне регулювання та обслуговування економіки. Банки повинні працювати відповідно до встановлених нормативно-правових актів, що забезпечує прозорість і передбачуваність їхньої діяльності. Цей сектор є надзвичайно важливим для економіки будь-якої країни, і в умовах кризи, зокрема війни, його здатність функціонувати стабільно і надавати необхідні послуги є одним з факторів, що визначають стійкість економіки в цілому.
2. Досліджено, що основні завдання банківської сектору полягають у наступному: у здійсненні, регулюванні та нагляду за банківською діяльністю для поєднання інтересів окремих банків із потребами суспільства; для забезпеченості, надійності та стабільності функціонування банківських установ і всієї системи в цілому, в процесі забезпечення стійкості національної валюти та безперервної підтримки економіки.
3. Визначено, що ключові проблеми, з якими стикаються банки в умовах війни, зокрема зростання проблемних кредитів і зниження попиту на кредити. Ці труднощі є результатом економічної невизначеності, втрати доходів, пошкодження інфраструктури та загального спаду в економічній активності. Дійсно, банківський сектор в таких умовах потребує високого рівня адаптації та гнучкості, аби зберегти свою стійкість. В умовах кризи й війни багато позичальників не в змозі виконувати свої зобов'язання через зниження доходів або навіть повну втрату здатності працювати. Це значно збільшує кількість непрацюючих кредитів, що тягне за собою необхідність створення більших резервів і відповідного управління ризиками. Зниження якості кредитного портфеля є природним наслідком зростання проблемних кредитів, і він створює

додаткове навантаження на банківську систему. Зниження якості кредитного портфеля потребує від банків більш ретельного моніторингу фінансового стану позичальників і проведення регулярної переоцінки кредитних ризиків.

4. Досліджено, що реформи, які були впроваджені до війни, зміцнили інституційну базу банківського сектору і зробили його більш стійким до зовнішніх шоків. Це включило вдосконалення регулювання, посилення вимог до капіталізації та розвитку сучасних фінансових технологій. Незважаючи на зниження темпів зростання операційних доходів, багато банків змогли зберегти прибутковість завдяки адаптації до нових умов. Це свідчить про те, що банки швидко відреагували на зміни, впроваджуючи нові стратегії, оптимізуючи витрати і активно працюючи з новими сегментами клієнтів, наприклад, у цифрових каналах. Банки змогли швидко адаптуватися до нових реалій, забезпечуючи безперервність операцій, навіть у важких умовах. Це могло включати впровадження дистанційних послуг, підвищення рівня кібербезпеки, модернізацію інфраструктури для забезпечення безперебійної роботи.

5. Визначено, що імплементація регуляторних вимог Європейського Союзу є важливим кроком для розвитку банківського сектору України, особливо в контексті його інтеграції в міжнародний фінансовий простір. Регулювання, яке враховує як світові стандарти (Базельські угоди, директиви ЄС), так і специфічні вимоги до фінансової стійкості, управління ризиками та кібербезпеки, створює основи для стабільного функціонування банків в умовах як війни, так і економічного відновлення. Базельські стандарти є основними рекомендаціями для банків, які зосереджені на забезпеченні достатності капіталу, управлінні ризиками та стійкості банків до фінансових шоків.

6. Національний банк України, реагуючи на кризу, досить вчасно вжив низку заходів для забезпечення ліквідності, стабільності курсу гривні та підтримки фінансових інститутів. Це могло включати введення гнучкої монетарної політики, впровадження валютних обмежень або надання додаткових кредитів банкам, що дозволило зменшити фінансові ризики. Попри всі труднощі, зокрема погіршення якості активів, ризики втрати ліквідності та капіталу, а

також невизначеність щодо перспектив, українські банки змогли зберегти свою життєздатність завдяки ефективним антикризовим заходам та зусиллям регулятора. Банки змогли швидко переглянути свої стратегії і адаптуватися до нових реалій, забезпечуючи безперебійне виконання критичних операцій. Наприклад, перенесення основних процесів на дистанційні платформи дозволило продовжити обслуговування клієнтів навіть під час бойових дій. Це свідчить про високий рівень гнучкості і готовність реагувати на зміни.

6. Банки повинні активно працювати над зміцненням своїх капіталів, зокрема через залучення нових інвестицій та оптимізацію ризиків. Важливим кроком стане перехід до більш консервативного управління ризиками та створення додаткових резервів для покриття проблемних кредитів. У той же час, необхідно розробити стратегії для залучення інвесторів і міжнародного капіталу, що сприятиме стабільності банківської системи в довгостроковій перспективі. Банки мають активно працювати над очищенням своїх портфелів від проблемних кредитів і неплатоспроможних позичальників. Це потребує ретельного аналізу наявних боргів, реструктуризації частини кредитів і виведення з обігу непрацюючих активів. Підвищення якості кредитного портфеля дозволить зменшити ризики і покращити фінансові показники.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Банки отримали 79 млрд грн чистого прибутку. URL: <https://forbes.ua/news/banki-otrimali-mayzhe-80-mlrd-grn-chistogo-pributku-za-pivroku-rentabelnist-kapitalu-znizilas-do-484-14082024-23011>
2. Банківський сектор завдяки високій операційній ефективності отримав прибуток 24,7 млрд грн у 2022 році. URL: <https://monetary-policy-debates.bank.gov.ua/ua/news/all/bankivskiy-sektor-zavdyaki-visokiy-operatsiyniy-efektivnosti-otrimav-pributok-247-mlrd-grn-u-2022-rotsi>
3. Банківський сектор отримав 86,5 млрд грн прибутку за 2023 рік. URL: <https://monetary-policy-debates.bank.gov.ua/ua/news/all/bankivskiy-sektor-otrimav-865-mlrd-grn-pributku-za-2023-rik-zgidno-z-operativnimi-danimi>
4. Волкова В.В., Власенко О.С. Підвищення якості кредитного портфеля як чинник мінімізації кредитного ризику банку. Економіка і організація управління. 2021. Вип. 2, № 42. С. 76–82.
5. Головні банкіри України про банкінг під час війни та бачення 2023 року. Forbes Україна. 30 грудня 12.2022. URL: <https://forbes.ua/money/golovni-bankiri-ukraini-pro-banking-pid-chas-viyni-ta-bachennya-2023-roku-23012023-10945> (дата звернення 20.11.2024)
6. Гура О.Л., Крижановський О.О. Проблеми та перспективи функціонування банківської системи України. *Ефективна економіка*. 2020. Випуск 5. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.5.52> (дата звернення: 25.07.2024).
7. Державні банки: валіза без ручки. Київ. 2021. 40 с. URL: https://cost.ua/content/uploads/sites/2/2021/12/CASE_zvit_derzh_banky_5.pdf (дата звернення 23.11.2024).
8. Дзюблюк О., Владимир О. Іноземний капітал у банківській системі України: вплив на розвиток валютного ринку та діяльність банків. *Вісник НБУ*. 2019. № 5. С. 26 – 33. URL: <https://core.ac.uk/reader/201772610>

9. Діденко С. В умовах воєнного стану: функціонування фінансового сектору сьогодні. UA News. 2022. URL: <https://ua.news/ua/v-uslovyiyah-voennogo-polozhenyia-funktsyonyrovanye-fynansovogo-sektora-segodnya/> (дата звернення: 05.10.2024).
10. Європейська інтеграція. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/international/euro-integration> (дата звернення: 24.12.2024).
11. Забчук Г., Іващук О. Ризики банківської системи України в умовах воєнного стану. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2022. № 1-2. С. 50-61.
12. Карчева Г.Т. Фінансовий стан банків України в умовах загрози світової фінансово-економічної кризи. *Ефективна економіка*. 2020. № 3. С. 23 – 28.
13. Іваницька О.В. Вплив банківських стандартів Базель III на розвиток інноваційного підприємництва України. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/10844/1/77.pdf> (дата звернення: 21.11.2024).
14. Коверза В.С., Неізнестна О.В., Шендригоренко М.Т., Іванова Н. С. Шляхи підвищення конкурентоспроможності банків в контексті інтеграції в ЄС. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/77.pdf (дата звернення: 28.10.2024).
15. Коман М., Борисенко О. Засади стратегічного реформування державного банківського сектору. *Матеріали конференцій МЦНД*, (02.08.2024; Кривий Ріг, Україна). С. 35–39. URL: <https://archives.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/48> (дата звернення: 23.11.2024).
16. Мельник С. І., Шевченко Н. В., Висоцька І. Б. Банківська система : навчальний посібник у схемах і таблицях. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 184 с.

17. Національний банк України : офіційний сайт. URL : <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 12.12.2024).
18. Ларіонова К.Л., Донченко Т.В. Аналіз та проблеми оцінки кредитного ризику банків України. Вісник Хмельницького національного університету. 2020. Вип. 1. С. 233–240
19. Огляд банківського сектору НБУ (листопад 2024). URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-listopad-2024-roku> (Дата звернення 20.12.2024).
20. Основні показники діяльності банків. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення 20.11.2024)
21. Основні принципи ефективного банківського нагляду. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Core_Principles_for_effective_banking_supervision-April_2024_ua.pdf?v=7
22. Охрименко І.Б., Ярошенко С.С. Сучасні реалії прояву та управління процентним ризиком банку в Україні. Наукові інновації та передові технології. 2022. Вип. 8, № 10. С. 258–268.
23. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/>
24. Примостка Л.А. Державний капітал в банківській системі України. *Фінанси, облік і аудит*. 2021. Вип. 2. С. 107 – 119.
25. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>
26. Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп: Постанова Правління Національного банку України від 25.02.2022 № 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0023500-22#Text> (дата звернення: 20.12.2024).
27. Про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) : регламент Європейського

парламенту і Ради (ЄС) від 27 квіт. 2016 р. № 2016/679. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text (дата звернення: 03.12.2024).

28. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Правління Національного банку України від 24.02.2022 № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text> (дата звернення: 20.11.2024).

29. Прокопенко Н.С., Мирончук В.М., Шепель І.В. Принципи функціонування банківської системи України в умовах війни. *Економіка і суспільство*. №41, 2022.

30. Руцишин Н. М., Пелех О. Р., Козак А. Р., Криворучко Н. М. Сучасний стан банківської системи України та перспективи її розвитку. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. № 75, 2024. С. 27-36. URL: <http://www.journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/view/1512/1423> (дата звернення: 31.11.2024).

31. Системно важливі банки України. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-pidtverdiv-status-sistemnoyi-vajlivosti-dlya-15-bankiv> (дата звернення 20.11.2024).

32. Ткаченко О.І. Сучасна банківська система України: тенденції та очікування. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 17. С. 417-423.

33. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода від 27 червня 2014 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 12.12.2024).

34. Умови для переходу української платіжної інфраструктури на міжнародний стандарт ISO 20022: що необхідно знати. URL : https://jurliga.ligazakon.net/news/218596_umovi-dlya-perekhodu-

ukranskoplatzhno-nfrastrukturi-na-mzhnarodniy-standart-iso-20022-shcho-neobkhdno-znati (дата звернення: 12.12.2024).

- 35.Федевич Л. С., Ливдар М. В, Межирицька Я. В. Банківська система України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка і суспільство*. №21, 2020. С. 21–27.
- 36.Хижинська О. А., Волкова В. В. Банківська система України: сучасний стан, проблемні аспекти та перспективи розвитку. 2021. URL: <https://jvestniksss.donnu.edu.ua/article/view/11291> (дата звернення 29.12.2024).
- 37.Чиж Н. М. Функціонування банківської системи України: проблеми та перспективи. *Бізнес інформ*. № 4. 2022. С. 103-110. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2022-4_0-pages-103_110.pdf
- 38.Berger A.N. et al. The way forward for banks during the COVID-19 crisis and beyond: Government and central bank responses, threats to the global banking industry. Elsevier Public Health Emergency Collection. 2021.URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8418321/> (accessed: 03.11.2024).
- 39.Furton G., Martin A. Beyond market failure and government failure. Public Choice. Springer New York LLC, 2019. Vol 178, № 1–2. P. 197–216
- 40.Haas J. Central bank responses to COVID-19. Econ. Synopses. 2020. Vol 23. P. 1–5.

Список використаних джерел

Про роботу банківської системи та валютного ринку з 24 лютого 2022 року в умовах воєнного стану по всій території України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pro-robotu-bankivskoyi-sistemi-ta-valyutnogo-rinku-z-24-lyutogo-2022-roku-za-umovi-voyennogo-stanu-po-vsiy-teritoriyi-ukrayini>

Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп.
Постанова № 23 від 25.02.2022
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0023500-22#Text>

Головкова Л., Крисанова Н., Добрик Л. Підвищення ефективності діяльності банку шляхом управління витратами. *Review of transport economics and management*. 2021. № 5(21). С. 134–142. DOI: <https://doi.org/10.15802/rtem2021/241874> (дата звернення: 23.01.2024)

Еркес О., Калита О., Сундук Т. Банківська система України в умовах війни. *SCIENTIA-FRUCTUOSA (Вісник Київського національного торговельно-економічного університету)*. 2022. № 144(4). С. 122–133. DOI: [https://doi.org/10.31617/1.2022\(144\)09](https://doi.org/10.31617/1.2022(144)09) (дата звернення: 23.01.2024).

Наглядова статистика Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/super-visionstatist#4> (дата звернення: 23.01.2024)

Чайковський Я., Чайковська І., Чайковський Є. Ефективність діяльності банківських установ в Україні. *Світ фінансів*. 2022. № 3(72). С. 127–140. DOI: [10.35774/sf2022.03.127](https://doi.org/10.35774/sf2022.03.127) (дата звернення: 23.01.2024).

Viktoriia Stoika. The impact of the war on banking in ukraine. *Central European Review of Economics & Finance*. Vol. 43. No 2 (2023). P. 52–64. DOI: <https://doi.org/10.24136/ceref.2023.009> (дата звернення: 23.01.2024).